

GOTTNER RICHÁRD GÁBOR

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Mi a karate? **Funakoshi Gichin esszéjének fordítása és elemzése**

Abstract

What is karate? Translation and analysis of Funakoshi Gichin's essay

The aim of this paper is to present a Hungarian translation and analysis of the short introductory essay titled *What is Karate?* (*Karate to-wa nanzo-ya?* 唐手とは何ぞや), published in the 1922 book *Ryūkyū Kenpō Karate* 琉球拳法唐手, which is the first major publication of Shōtōkan karate 松濤館空手 founder Funakoshi Gichin 富名腰義珍.

Funakoshi's essay is one of the earliest published Japanese-language sources on the history, masters, primary schools, and *kata* forms of *karate*, and it also offers a brief outlook on the potential future of the martial art, including the introduction of competition and modern grading systems.

In addition to the full Hungarian translation of the original text (available in the appendix), the paper provides a detailed analysis of the factual accuracy, emerging contradictions, and errors in the information presented in the essay, as well as points to consider regarding its contemporary interpretation. This is achieved through the examination of subsequent research, related works, circumstantial evidence, and other contemporary sources. The paper aims to provide more extensive information on the historical figures mentioned only briefly by Funakoshi (Sakugawa Kanga 佐久川寛賢, Kūshankū 公相君, Anson アンソン, Iwā イワー, Wai Shin Zhan ワイシンザン etc.) by incorporating other primary and secondary sources, as well as discussing the precursors and name variants of the earliest *karate* schools (Shōrin-ryū 昭林流/少林流 and Shōrei-ryū 昭靈流), while addressing the veracity and contemporary critiques of the essay's claims. The essay lists the forms (*kata*) practiced by Funakoshi, about which the paper provides further details by incorporating additional sources and further chapters from Funakoshi's book.

Furthermore, the paper includes research based on other contemporary primary sources. Its most significant part is the Hungarian translation of a relevant excerpt from the work titled *Ōshima hikki* 大島筆記, written in 1762. Additionally, the paper contains quotes and summaries of the writings of contemporary masters, including Miyagi Chōjun 宮城朝順, Mabuni Kenwa 摩文仁賢和, and Nakasone Genwa 仲宗根原和 who reflect on Funakoshi's essay and the factual accuracy of its claims. Through this, a more complete picture can be gained about the reception of the essay and its contemporary context.

Keywords: Funakoshi Gichin, Sakugawa Kanga, Kushanku, Anson, Iwa, Wai Shin Zhan, Shoreiryu, Shorin-ryu, *Oshima hikki*, *karate*

Jelen tanulmány célja a Shōtōkan *karate* 松濤館空手 alapítója, a modern *karate* atyjának is tartott Funakoshi Gichin 富名腰義珍, *Mi a karate?* (*Karate to-wa nanzo-ya?* 唐手とは何ぞや) című rövid írásának fordítása és elemzése, amely a legelső, 1922-ben megjelent *Ryūkyū Kenpō Karate* 琉球拳法唐手 (*Ryūkyū ōkōharc karate*) című könyvének bevezető esszéjeként szolgált, és amely talán a legkorábbi japán forrásunk a *karate* történelmét és mestereit, főbb iskoláit, formagyakorlatait illetően, rövid kitekintéssel a harcművészet lehetséges jövőjére, a versenyzés és modern fokozatrendszerek bevezetésére.¹

A tanulmányban a forrásszöveg lefordítása mellett kísérletet teszek további információkat bemutatni a Funakoshi által említett mesterekről és forrásokról (ideértve az 1762-ből származó *Ōshima hikki* 大島筆記 [*Feljegyzések Ōshimaszigetéről*] című forrásmű egy vonatkozó részletének magyar nyelvű fordítását), a klasszikus iskolákról, formagyakorlatokról és Funakoshi néhány állításának kortárs megítéléséről, korabeli kontextusáról.

Mindezzel a hazai harcművészetek egyik nagy adósságát kívánom törleszteni, amelynek gyakorlói így először nyerhetnek betekintést a *karate* Japánban való elterjesztésén fáradozó Funakoshi Gichin kezdeti írásába. Funakoshi esszéje, mint korai forrásmunka, mind a maga korában, mind pedig napjainkban megkerülhetetlen sarokköve lett a *karate* iránt érdeklődő szakemberek és persze laikusok számára. A szöveg beható vizsgálatával pedig választ kaphatunk nemcsak arra, hogy a korszakban a *karate* történelmével foglalkozóknak milyen forrásanyag állt rendelkezésére a téma mélyebb megismeréséhez, de egyben bepillantást nyerhetünk magának Funakoshi-nak a korai nézeteibe is, amelyek néhány esetben akár szöges ellentétben állnak a mai ismeretterjesztő irodalomban neki tulajdonított gondolatokkal, felfogással.

A szerzőről és munkásságáról

Funakoshi Gichin 船越義珍 (alternatív írásjegyekkel: 富名腰義珍) talán korunk legismertebb *karate*mestere. Amellett, hogy elévülhetetlen érdemei vannak az okinawai *karate* Japánban való elterjesztésében – ezért a munkásságáért gyakran „a modern *karate* atyja” címen is hivatkoznak rá –, a korunkban az egyik legnépszerűbb, Shōtōkan 松濤館 irányzat alapítója is egyben. Meglepő ennek ellenére, hogy az életútjáról és munkásságáról megjelent (főleg ismeretterjesztő) munkák hazánkban mégis relatíve kis mennyiségben és kimondottan változó minőségben érhetők el.

¹ Lásd a Függelékben.

A legismertebb elsődleges forrás Funakoshi életéről a saját önéletrajza, amely elsőként 1956-ban jelent meg, eredetileg *Karate-dō ichiro* 空手道一路 (*A karate útjának ösvényén*) címmel. Ez a kiadvány magyar nyelven számos kiadásban elérhető *Életem a karate-dō* és más címekkel,² amelyek elsősorban az 1975-ben megjelent *Karate-Do: My Way of Life* című, angol nyelvű fordításon alapulnak.³ Noha kézenfekvőnek tűnik, hogy Funakoshi életének legfőbb mozzanatait (még ha közvetítő nyelven is) magától a mestertől ismerjük meg, az életét feldolgozó kutatók azonban több ponton is rámutattak, hogy ebben a könyvében többször is hamis információkat, a tágabb történelmi kontextus ismeretében ellentmondásos állításokat közöl – ezek egyrészt betudhatók az akkor már nyolcvanas évei második felében járó Funakoshi idős korának (a könyv mindössze egy évvel a halála előtt jelent meg), másrészt pedig személyes okokból fakadó történelmi túlzásoknak és csúsztatásoknak,⁴ amelyek amúgy sem ismeretlenek a harcművészetek világában. Tovább bonyolítja a képet, hogy az 1975-ös angol fordítás (amely alapján a magyar is készült) több ellentmondást, fordítási hibát, hozzáadott értelmezést és művészi túlzást tartalmaz, mindezek ugyancsak csorbítják a forrás hitelességét.⁵

A másik, magyar nyelven is elérhető részletesebb életrajzot Funakoshi-ról, az amerikai John Stevens *A három budo mester* című kiadványa tartalmazza,⁶ amely a Kōdōkan *jūdō* 講道館柔道 alapítója Kanō Jigorō 嘉納治五郎, az *aikidō* 合気道 alapítója Ueshiba Morihei 植芝盛平 és a modern *karate* atyjaként bemutatott Funakoshi Gichin életútját, valamint az általuk alapított harcművészeti irányzataik kezdeti éveit ismerteti röviden. Stevens elsősorban Funakoshi önéletrajzát használja fel kiindulóalapként, ám kiegészítő jelleggel, a történelmi kontextus jobb megértéséhez és más *karatemesterek* (Funakoshi kortársainak) rövid ismertetéséhez további elsődleges és másodlagos forrásokat is felhasznál,⁷ ezen felül pedig kellő kritikával rámutat Funakoshi saját önélet-

² A könyv több kiadást, ezzel együtt pedig több címet is megélt: 1994-ben magánkiadásban *Életem a karate do*, később, 1996-ban a Hunor Kiadónál már *Életem és a karate-dō* címmel jelent meg. Jelen tanulmányban a könyv *Életem a karate-dō* című kiadását használom, amely 2007-ben jelent meg, Zsolt Péter fordítása alapján a Hunor Kiadó gondozásában (lásd Funakoshi 2007).

³ Funakoshi 1975.

⁴ Feldmann 2025: 23–24.

⁵ Feldmann 2025: 24.

⁶ Eredeti címén: *Three Budo Masters: Kano (Judo), Funakoshi (Karate), Ueshiba (Aikido)* címmel, itthon szintén több kiadása is megjelent, jelen tanulmányban a könyv 2003-as második kiadását használom, Jóvér Béla fordításában a Hunor Kiadó gondozásában (lásd Stevens 2003).

⁷ Köztük Mark Bishop kitűnő *Okinawan karate* című munkáját, amelyet egyúttal további olvasásra ajánl (Stevens 2003: 146).

rajzában fellelhető néhány pontatlanságra is.⁸ Így habár Stevens kutatói munkája és kiadványai (elsősorban az *aikidō*-hoz fűződő személyes elfoglaltságának köszönhetően), több kívánnivalót is hagynak maguk után,⁹ paradox módon pont a Funakoshi-ról szóló életrajza (amelytől ő maga személyesen talán a legtávolabb állt),¹⁰ sikeredett a legmegbízhatóbbra a három mester leírása közül. Mivel Funakoshi életéről több forrás is elérhető magyar nyelven, így jelen tanulmányban nem kívánom részletesen felvázolni az életrajzát.

Az elmúlt évtizedekben Funakoshi életéről és munkásságáról számos mű jelent meg angol nyelven, amelyek részletes ismertetésétől, a tanulmány terjedelmi korlátjaiból, valamint a téma viszonylagos irrelevanciája miatt, jelen tanulmányban most szintén eltekintek. Mindenképpen kiemelendő azonban a kortárs szerzők közül a német kutató, Thomas Feldmann 2025-ben megjelent *An Annotated Bibliography of Funakoshi Gichin. Including a lost of selected books and articles* című rövid, ám annál fontosabb kiadványa, amelyben Feldmann egy rövid életrajzi áttekintés után, saját kutatói megjegyzéseivel kiegészítve listázza nemcsak Funakoshi teljes munkásságát, de műveinek fordításait és az életéről szóló egyéb kiadványokat is, amelyek angol, német és francia nyelvterületen megjelentek. Jelen tanulmány szintén Feldmann munkája alapján, kivonatossan igyekszik bemutatni Funakoshi munkásságának főbb műveit, amelynek kontextusában a jelen tanulmányban lefordított és elemzett esszé is megjelent.

Funakoshi az első cikket a *karate* művészetéről *Karate wa bugei no kotsuzui nari* 唐手は武芸の骨髄なり (*A karate a harcművészetek veleje*) címmel, a *Ryūkyū shinpō* 琉球新報 (*Ryūkyū-i Hírlap*) című újságban publikálta. A cikk még ugyanebben az évben szintén megjelent a *Kagoshima Jitsugyō Shinbun* 鹿児島実業新聞 (*Kagoshima-i Üzleti Újság*) hasábjain, *Ryūkyū no Mutekatsu-*

⁸ Stevens rámutat például, hogy Funakoshi saját emlékiratai szerint 1922-ben bátorító levelet kapott tanáraitól Itosu Ankō 糸洲安恒 (1831–1915) és Asato Ankō 安里安恒 (1827–1903) mesterektől, hogy Tokióban népszerűsítse a *karatét*, ám ekkora már ez a két személy nem volt életben (vö. Funakoshi 2007: 90–92; Stevens 2003: 146).

⁹ Könyvének negyedik, „A három budo mester összehasonlítása” című fejezetében például egy ponton kijelenti: „Elmondhatjuk, hogy minden igaz mester tanulmányaitól függetlenül előbb-utóbb »aikidót« kezd művelni. [...] Bizonyos értelemben Ueshiba aikidóját tekinthetjük a budo kiteljesedésének” (Stevens 2003: 144), mindez teljesen mellőzi az objektivitást, amire viszont abszolút szükség lenne egy ilyen ismeretterjesztő munka publikálásakor.

¹⁰ Stevens maga *aikidō*-t tanult (amely magyarázza személyes elfoglaltságát Ueshiba Morihei személye iránt), valamint a Mutō-ryū 無刀流 (amelynek alapítójáról, Yamaoka Tesshu mesterről ugyancsak elfoglalt életrajzot írt – lásd Stevens 2005) és Jikishinkage-ryū 直心影流 kardvívásban, továbbá a japán íjzatban mélyedt el (Matrasko 2001: *Interview with Renown Aikidoist John Stevens*). Később újabb könyvet adott ki a *jūdō* alapítójáról *The Way of Judo: A Portrait of Jigoro Kano* címmel (Stevens 2013), Funakoshi-ról vagy a *karatéről* azonban a *Három budo mester* megírását követően nem publikált a továbbiakban. Így talán kijelenthető, hogy Stevensnek személyesen Funakoshi-hoz fűződött a legkevesebb kötődése.

ryū 琉球の無手勝流 (*Ryūkyū sajátos harcművészete*) címen, kisebb módosításokkal. 1914-ben pedig megjelent egy háromrészes cikksorozat (*jō-chū-ge* 上中下 felosztásban) szintén a *Ryūkyū shinpō* számaiban, *Okinawa no bugi. Karate ni tsuite. Asato Ankō-shi dan* 沖縄の武技。唐手に就いて。安里安恒氏談 (*Okinawa harctechnikája. A karatéről. Beszélgetés Asato Ankō-úrral*), címmel. Feldmann szerint a cikksorozat első része a karate történelmével, régi és kortárs mestereivel foglalkozik, a második a karate iskoláit, formagyakorlatait és azok előnyeit sorolja fel, rövid kitekintéssel a küzdelmi gyakorlatokra (*kumite* 組手), a harmadik, utolsó cikk pedig a karate gyakorlási módját és harcmódorát mutatja be – itt jelenik meg először a „karatében nincs első támadás” (*karate ni sente nashi* 唐手に先手無し) koncepciója is.¹¹ A jelen tanulmányban lefordított és vizsgált bevezető esszé feltehetőleg ezeknek a cikkeknek egy összesített, átdolgozott változatából született:

1922-ben jelent meg Funakoshi első könyve Tokióban, *Ryūkyū Kenpō Karate* 琉球拳法唐手 (*Ryūkyū ökölharc karate*) címmel, amely talán a legkorábbi kézikönyv volt az okinawai karate-ről Japánban. A könyv elején található *Mi a karate? (Karate wa nanzo-ya? 唐手とは何ぞや)*¹² című esszé úttörő jelentőségűnek mondható, hiszen valószínűleg ez volt a japán főszigeten az első leírás, amely négy alfejezetben mutatja be a karate történelmét és mestereit, főbb iskoláit, formagyakorlatait, valamint a jövőjét a fokozatrendszer és más elemek bevezetésével.¹³

1925-ben jelent meg Funakoshi második könyve *Rentan Goshin Karate-jutsu* 鍊膽護身唐手術 (*Önvédelmi edzés a karate technikáival*) címmel, amely tulajdonképpen az 1922-es munka újradolgozott, javított kiadásának is felfogható: a könyv minimális kiegészítésekkel, de tartalmában megegyezik az előzővel (habár az 1923-as kantō-i nagy földrengésben az eredeti nyomótáblák megsemmisültek, így ezeket újra kellett alkotni).¹⁴ A legszembeütőbb újítás, hogy a korábbi, kézzel készült rajzok mindegyikét fényképekre cserélték,¹⁵ az összesen 217 fényképen kivétel nélkül maga Funakoshi állt modellt a gyakorlatok bemutatásához.¹⁶ Jelen tanulmány során, bár az 1922-es könyv szövegét vettem alapul a fordításhoz, hozzáadtam az 1925-ös könyv apróbb kiegészítéseit is – ezeket minden esetben lábjegyzetben jeleztem.¹⁷

¹¹ Feldmann 2025: 30–31.

¹² Az esszé teljes magyar fordítása olvasható a függelékben.

¹³ Funakoshi 1922: 1–8.

¹⁴ Feldmann 2025: 19–21.

¹⁵ Az eredeti könyvben mindössze nyolc technikai fotó található, amelyen Funakoshi dobás-technikákat mutat be (Funakoshi 1922: 53–60), minden más technikai elem kézzel rajzolt illusztráció.

¹⁶ Feldmann 2025: 21–22.

¹⁷ Vö. Funakoshi 1922: 1–8; Funakoshi 1925: 2–8.

Tíz évvel később, 1935-ben jelent meg a Funakoshi főművének is tartott *Karate-dō Kyōhan* 空手道教範 (*A karate útjának tanítási módja*) című könyve, amely bár magában foglalta az előző két könyv anyagát, ám jelentősen átdolgozta és kibővítette, teljesen új fejezeteket, technikai elemeket és fényképeket hozzáadva. Ekkor jelent meg Funakoshi könyveinek címében először az „üres kéz” írásjegyekkel írt *karate* 空手 kifejezés, a korábbi, „kínai kéz” jelentésű *karate* 唐手 változat helyett – amelyről Funakoshi rögtön a legelső fejezetben külön értekezik.¹⁸ Ugyancsak itt jelent meg először Funakoshi *kata* névreformja is, amely során sok, addig okinawai (és valószínűleg kínai) nyelvű,¹⁹ archaikus benyomást keltő formagyakorlat nevét (például Pin’an, Passai, Naihanchi, Kūshankū, Chintō, Wanshū, Sēshan stb.) teljesen új, jól csengő japán elnevezésekre (például Heian, Bassai, Tekki, Kankū, Gankaku, Enpi, Hangetsu stb.) cserélte.²⁰ Ez volt továbbá Funakoshi első könyve, amelyet lefordítottak angol nyelvre: ez először 1973-ban jelent meg *Karate-dō Kyōhan: The Master Text* címmel.²¹

Ezt követte Funakoshi utolsó technikai könyve, *Karate-dō Nyūmon* 空手道入門 (*Bevezetés a karate útjába*) címmel 1943-ban, amelyet legutolsó, már korábban említett életrajzi könyve követett – ez utóbbi, életrajzi mű az egyetlen, amely jelen tanulmány írásakor magyar nyelven is megjelent. Funakoshi 1957-ben a *Karate-dō Kyōhan* második kiadásának munkálatai közben hunyt el, így az már csak poszthumusz jelenhetett meg a következő évben – az 1973-as angol fordítás szintén ezen alapul, a fényképeken pedig már nem maga Funakoshi, hanem tanítványa, Egami Shigeru 江上茂 látható.²²

Természetesen Funakoshi kortársai is igyekeztek publikálni saját műveiket: Funakoshi első könyvét követően két évvel, 1924-ben Motobu Chōki 本部朝基 is megjelentette a saját első könyvét *Okinawa kenpō karate-jutsu: Kumite-hen* 沖縄拳法唐手術・組手編 (*Okinawai ökölharc karate technikák: A küzdelem fejezete*) címmel Oszakában. Mabuni Kenwa 摩文仁賢和, a Shitō-ryū 糸東流 iskola alapítója is több munkát adott ki a harmincas években, ezek közül megemlítendő az 1934-es *Kōbō Jizai Karate Kenpō. Seipai no Kenkyū* 攻防自在空手拳法・十八の研究 (*Szabaddon támadó és védekező karate ökölharc: A Seipai formagyakorlat kutatása*) című munkája, amely a *karate* 空手, mint „üres kéz” írásjegyeinek használatában már egy évvel megelőzte Funakoshi-t.

¹⁸ Funakoshi 1935: 1–3.

¹⁹ A témával bővebben foglalkozik: Lu 2015: 81–87. Az okinawai nyelvről és jelenlegi helyzetéről kiváló áttekintést ad Hidvégi 2020: 113–128.

²⁰ Funakoshi 1935: 33–35.

²¹ Funakoshi 1973; Feldmann 2025: 22, 43.

²² Feldmann 2025: 25

A Gōjū-ryū 剛柔流 iskola alapítója, Miyagi Chōjun 宮城朝順, bár (jelenlegi tudásunk szerint) külön könyvet nem jelentetett meg, ám 1936-ban publikált egy fontos esszét *Ryūkyū kenpō karate-dō enkaku gaiyō* 琉球拳法空手道沿革概要 (*A ryūkyū-i ökölharc karate-dō történeti áttekintése*) címmel, a *Tōka* 糖華 (*Cukorvirág*) című folyóiratban.²³ Az utókor számára talán kevésbé ismert (ám nem kevésbé jelentős) Nakasone Genwa 仲宗根原和 személye, aki 1938-ban jelentette meg monumentális *Karate-dō Taikan* 空手道大観 (*Áttekintés a karate útjáról*) című könyvét, amely korának egyik legátfogóbb forrásgyűjteménye volt az okinawai karate-ról.²⁴

Szintén ugyanebben az évben Mabuni Kenwa és Nakasone Genwa közösen adták ki a *Kōbō Jizai Goshin Kenpō. Karate-dō Nyūmon* 攻防自在護身拳法・空手道入門 (*Szabadon támadó és védekező önvédelmi ökölharc: Bevezetés az karate útjába*) című munkát, amely a maga 209 oldalával rengeteg, mai napig feldolgozásra váró esszét és információt tartalmaz a karate-ról, benne Mabuni és Nakasone korabeli meglátásait és akár kritikáit a karate akkori állapotáról, főbb kérdéseiről és mítoszairól.²⁵ A húszas és harmincas években tehát igencsak élénk karateirodalom bontakozott ki Japánban, ám Funakoshi kezdeti műve mindenképpen kiemelkedő jelentőségű.

A karate legendás mesterei

Funakoshi a könyve bevezető esszéjét a karate történelmével kezdi, amelyben röviden megemlíti a szájhagyomány útján fennmaradt korai mesterek neveit. Valószínűleg ez a legkorábbi kiadvány, amelyben ezeknek a mestereknek a nevét írásban is lejegyezték. A későbbi kutatások némely esetben bővítették tudásunkat e legendás alakokról, túlmutatva az esszé tömör leírásain, ám valószínűleg Funakoshi korai írása jelenthette ezeknek kutatásoknak az egyik elsődleges kiindulópontját:

1. Aki nevére vette a karate művészetét: Sakugawa Kanga

Az első legendás mester, akit Funakoshi megemlíti a karate eredete kapcsán, egy bizonyos Sakugawa 佐久川, aki minden bizonnyal Sakugawa Kanga 佐久川

²³ Miyagi 1936: 13–15. Az esszé első magyar fordítását a Vajda Viktória készítette el, amely jelen sorok írásakor publikálás alatt áll, várhatóan szintén a *Távol-keleti Tanulmányok* folyóiratban fog megjelenni a jövőben.

²⁴ Nakasone 1991; Gottner 2022a: 141.

²⁵ Mabuni–Nakasone 1938.

寛賀 személyét takarja. Funakoshi leírásában Karate Sakugawa 唐手佐久川 néven is ismeri az utókor. Egyes forrásokban a Karate 唐手 nevet a kínai Tang-dinasztiát jelentő *kara* 唐 írásjegy kínai eredetű (*on'yomi* 音読み) *tō* olvasatát felhasználva, kínai–japán kevert olvasattal Tōde, vagy a *karate* 唐手 írásjegyek okinawai ejtésvariánsa (*toodii*)²⁶ alapján Tōdi alakban használják, így a név fennmaradt Tōde Sakugawa és Tōdi Sakugawa alakban is.²⁷ Mindenesetre, esszéjében Funakoshi a 唐手佐久川 írásjegyekhez az olvasási segédletben (*furigana* 振り仮名) egyértelműen a Karate Sakugawa からてさくがは olvasási módot adja meg,²⁸ így jelen tanulmány is így hivatkozik rá a továbbiakban.

A legendákon kívül Sakugawa életéről nem sokat tudni, valójában még a születésének és halálának pontos időpontja sem ismert. Három lehetséges verzió is fennmaradt, amely szerint 1713–1815, 1762–1843 vagy 1774–1838 között élt.²⁹ Pontos dátummal Funakoshi sem tud szolgálni, mindössze annyit ír: „Réges-rég, napjainktól számítva nagyjából kétszáz éve, a Shuri városhoz közeli Akata faluban élt egy bizonyos Sakugawa.”³⁰ Tekintve, hogy a szöveg az 1910-es és 1920-as években jelent meg,³¹ ahhoz viszonyítva, a Funakoshi által ismertetett legendában Sakugawa inkább az 1700-as évek első felében született: ezek alapján a legelső, 1713–1815 dátum valószínűsíthető, bár ezt Funakoshi szövege nem írja le konkrétan – valószínűleg ő maga sem tudta pontosan, mikor élt Sakugawa.

Születésének és halálának meghatározásához viszont egy másik legenda is adhat támpontot, amely szerint Sakugawa volt a (Funakoshi-t is személyesen tanító) híres *karatemester*, Matsumura Sōkon 松村宗棍 egyik tanára.³² Matsumura pontos születési dátuma szintén nem ismert, ám tanítványai 1897-ben ünnepelték a 88. születésnapját, a hagyomány szerint pedig 92 évesen halt meg – ezekkel az adatokkal számolva, Matsumura 1809–1901 között élhetett.³³ Ez az 1713-ban született Sakugawa számára meglehetősen szűkös időkeretet ad, egy nagyon fiatal (nem több, mint hatéves) Matsumura tanítására. Egy másik legenda szerint azonban „Sakugawa 78 éves volt már, amikor egy tizenéves fiút

²⁶ Kokuritsu Kokugo Kenkyūjo 2001: 523.

²⁷ Példáért lásd Bishop 1999: 53, 120; McCarthy 2016: 129–144.

²⁸ Funakoshi 1922: 2; Funakoshi 1925: 2; Funakoshi 1935: 9.

²⁹ McCarthy 2016: 152.

³⁰ 今を去る約二百年の昔、首里赤田の佐久川某 (Funakoshi 1922: 2).

³¹ A szöveg változatlanul megtalálható Funakoshi 1922-es *Ryūkyū Kenpō Karate*, valamint 1925-ös *Rentan Goshin Karate-jutsu* című könyvében is (vö. Funakoshi 1922: 2; Funakoshi 1925: 2), kortárs kutatásából azonban tudjuk, hogy Funakoshi különböző okinawai újságokban már 1913-ban és 1914-ben is írt a *karate* eredetéről, amely a későbbi könyvében publikált esszé alapjául szolgált (Feldmann 2025: 30–31).

³² Bishop 1999: 53–54; Quast 2016: 78; McCarthy 2016: 152; Ujvári 1986:121.

³³ Bishop 1999: 55.

hozott az apja tanítványának. A fiú *Matsumura Sokon*, a legkiválóbb oktatók egyike lett később.”³⁴ Ha viszont az 1809-ben született Matsumura tizenévesen (tehát 1819–1829 között) került a 78 éves mesterhez, az Sakugawa születési dátumát is 1741–1751 közé tenné. Ezek alapján is jól látszik tehát, hogy a *karate* korai története homályba vész, tele ellentmondásokkal, amelyek közt szinte lehetetlen pontos dátumokat, egzakt tényeket megállapítani. Így habár későbbi kutatások meghaladták vagy pontosíthatták is Funakoshi leírásait (aki maga is elismeri, hogy „hiteles történelmi bizonyítékok nélkül egyik sem több, mint pusztá találgatás”),³⁵ Funakoshi-nak mégis elvitathatatlan érdemei vannak a *karate* korai legendáinak legelső publikálásában.

Sakugawa Kanga kapcsán fennmaradt egy olyan történet is, amely szerint ő maga egy bizonyos Takahara Pēchin 高原親雲上 mester,³⁶ valamint a (Funakoshi által is megemlített) kínai harcművész Kūshankū 公相君 tanítványa volt.³⁷ A történet szerint, Sakugawa az apja meggyilkolása után szegődött Takahara mesterhez, és rövidesen annak legkiválóbb tanítványává vált. Még Takahara tanítványaként, egyik este, amikor átkelt egy hídon, egy idős kínai férfit pillantott meg, ahogy a hídról figyeli a hold tükrét a folyó vizén. A fiatal Sakugawa meg akarta tréfálni azzal, hogy hátulról belöki a vízbe, de az öregember megfordult, és támadóját megragadva így szólt:

Elég erős vagy ahhoz, hogy ne játssz ilyesmit. Ittlétem alatt megszerettem az okinawaiakat, akik mindig kedvesek voltak hozzám, ezért most úgy tekintem, mintha nem történt volna meg ez a dolog. A jövőben viszont tartózkodj az ilyesmitől. [...] Ha egyszer Kume-*murában*³⁸ jársz, keresd fel Kūshankū-t, vagyis engem. Akkor majd megtanítalak nemcsak arra, hogyan kell gyakorolni a harcművészetet, hanem arra is, miért.³⁹

A legenda folytatása szerint Takahara ösztönzésére Sakugawa hat éven át tanult Kūshankū keze alatt, továbbá ugyancsak Takahara volt, aki halálos ágyán utasította: „Azt akarom, hogy halálom után vedd fel a Karatés Sakugawa nevet, és olyan legyél, hogy az okinawai nép büszke legyen rád.”⁴⁰

³⁴ Ujvári 1986: 121.

³⁵ 確かな考證がなく、皆推測に過ぎないのである (Funakoshi 1922: 3).

³⁶ Megjegyzendő, hogy a Pēchin 親雲上 nem Takahara keresztnéve, hanem titulus, egy okinawai köznemesi rang megnevezése volt, a királyt szolgáló csatlósok, katonák leszármazottai, tanítók vagy papok viselhették (Kerr 2000: 189).

³⁷ Kūshankū személyéről lásd ugyanezen rész következő: „Az *Ōshima hikki* feljegyzése Kūshankū mesterről” című alrészét.

³⁸ Kume 久米 egy falu (japánul: *mura* 村) neve volt Okinawa szigetén.

³⁹ Ujvári 1986: 120.

⁴⁰ Ujvári 1986: 120.

Ezek a leírások (Sakugawa életének további fent említett részleteivel) Magyarországon már 1986-ban olvashatók voltak, Dr. Ujvári Miklós magánkiadásban publikált *A délkelet-ázsiai harci művészetek* című könyvében. Ujvári forrásként Richard Kim *karatemester* 1974-es *The Weaponless Warriors* című, az okinawai *karate* legjelentősebb mestereiről szóló anekdotákat tartalmazó könyvét jelöli meg, magyar fordításban közölve részleteket Kim munkájából.⁴¹ Mivel viszont az eredeti szerző, Richard Kim nem adott meg forrásokat a történet eredetét illetően, így amíg további kutatások más, ezt alátámasztó forrásokat nem találnak, addig ezeknek az elbeszéléseknek a valóságtartalma erősen kérdéses, bizonyított tényként mindenestre semmiképpen sem kezelendők – jelen tanulmányban is csupán szemléltetésként idézem őket.

Maga Funakoshi pedig vagy nem ismerte ezt a legendát (Takahara Pēchin neve például meg sem jelenik a szövegben), vagy más okokból kifolyólag, szándékosan nem tett említést arról, hogy Sakugawa a szájhagyomány bármilyen változatában Kūshankū tanítványa lett volna; legalábbis a két legendás mester feltételezett kapcsolatára még csak utalást sem tesz a *karate* eredettörténetével foglalkozó legendák ismertetésében. Ugyanakkor Funakoshi fontos utalást tesz a Kūshankū személyét övező egyik legfontosabb forrásműre.

2. Az *Ōshima hikki* feljegyzése Kūshankū mesterről

Karate Sakugawa rövid ismertetése után, Funakoshi a *karate* eredetét taglaló esszéjében megemlíti egy másik legendás mestert, mégpedig egy pontosabb időpont és konkrét forrás megjelölésével együtt:

Ugyancsak száznegyven évvel ezelőtt,⁴² a Tosa-tartományból 土佐 származó Tobe 戸部 úrnak az *Ōshima hikki* 大島筆記 (*Feljegyzések Ōshima-szigetéről*) című írása szerint, Shuri városából egy bizonyos Shimahira 潮平 elbeszélésében⁴³ volt egy Kūshankū 公相君 nevű ember Kínából 支那, aki számos tanítványát magával hozva érkezett, és az ökölharc (*kenpō* 拳法) egy formáját tanította.⁴⁴

⁴¹ Vö. Ujvári 1986: 119–121; Kim 1974: 20–22.

⁴² Tekintve, hogy a szövegben található információkat az 1910-es és 1920-as években publikálták, így Funakoshi 1770–1780 közöttre datálja az eseményeket. Mivel a szóban forgó mű 1762-ben született, Funakoshi egy-két évtizedet tévedett.

⁴³ Bár különböző forrásváltozatokban a Shiohira 潮平 név olvasási módjára fennmaradt a Shihira シヒラ (Tobe 1762a: 4; Tobe 1762c: 5) és a Shihira シヒラ (Tobe 1762b: 3) ajánlás is, Funakoshi könyveiben a Shimahira しまひら (Funakoshi 1922: 2) és a Shihanja しはんじや (Funakoshi 1925: 3) olvasásmódokat adja meg.

⁴⁴ 又或は今から百四十年前土佐人戸部氏のものせる大島筆記に依ると、首里人潮平某

A dokumentum, amelyre Funakoshi hivatkozik, bár nem kifejezetten harcművészeti mű, ám valószínűleg az egyik legkorábbi forrás a harcművészetek létezéséről Okinawán. A történet szerint, Hōreki 宝暦 12. évében (1762), a 7. hónapban egy Satsuma tartományba 薩摩の国 tartó okinawai kereskedőhajó a viharban elsodródott, és a Tosa-uradalomban (Tosa-han 土佐藩),⁴⁵ a Sukumowan-öbölben 宿毛湾 található Ōshima-szigetén 大島 ért partot. Egy Tosa tartománybeli konfuciánus tudós, Tobe Yoshihiro 戸部良熙 (másik nevén Tobe Genzan 戸部愿山) sietett a helyszínre, hogy kikérdezze a legénység vezetőjét, Shiohira Pēchin Seisei 潮平親雲上盛成 kapitányt és 52 fős ryūkyū-i legénységét Kínáról és a Ryūkyū szigetvilágról.⁴⁶ A hallottak alapján egyetlen hónap alatt két kötetre való jegyzetet állított össze, amely az *Ōshima hikki* 大島筆記 (*Feljegyzések Ōshima-szigetéről*) címmel maradt fenn, és amely először tesz többek közt említést Kūshankū személyéről.

Érdekes módon, bár Kūshankū 公相君 neve, a használt írásjegyek (*kō* 公, *sō* 相 és *kun* 君) szabályos *on'yomi* olvasási módja szerint a Kōshōkun kiejtést kellene, hogy kövesse, ám könyvében Funakoshi következetesen *furigana* használatával a Kūshankū くうしゃんくう kiejtési módot adja meg.⁴⁷ Ezzel szemben viszont, az *Ōshima hikki* különböző kézzel írt másolataiban, a 公相君 írásjegyek mellé *katakana* 片仮名 szótagírással írt *furigana* olvasatként, Kōshankin コウシャンキン, két átírási móddal Kōshōkin コウシャウキン/コウショウキン vagy akár Ushōton ウシャウトン formában, a leváltozatosabb kiejtési ajánlások találhatók meg a kínai mester nevére.⁴⁸ Itt talán még érdemes megjegyezni, hogy a 公相君 írásjegyek standard kínai (*putonghua* 普通话) olvasási módja Gongxianjun lenne, amely markánsan eltér az Okinawán fennmaradt kiejtési formáktól. Így valószínűsíthető, hogy valamennyi okinawai olvasási mód valamelyik kínai dialektus kiejtésének a fonetikus leiratából születhetett meg – ehhez azonban további kutatások elvégzésére van szükség a jövőben.

Mivel a különböző kézzel írt szövegváltozatok között kisebb-nagyobb formai eltérések találhatók, így a fordítás alapjául szolgáló (szándékaim szerint legteljesebb) forrásszöveget a Ryūkyū-i Egyetemhez tartozó könyvtárban 琉

の談であるとして、支那公相君と云ふ者が弟子を多数引連れ渡來し、一種の拳法傳へたとも云はれ (Funakoshi 1922: 2; Funakoshi 1925: 2–3).

⁴⁵ A mai Kōchi prefektúra 高知県 területén, a Shikoku 四国 régióban.

⁴⁶ Kadekaru 2017: 42; Matsui–Kurokawa–Song 1981: 24; Sakihara 1972: 333.

⁴⁷ Funakoshi 1922: 2, 6. Megjegyzendő, hogy Funakoshi az 1925-ös *Rentan Goshin Karate-jutsu* című könyvében a történelmi összefoglalóban az írásjegyek *furigana* kiejtési segédlete Kūshankun くうしゃんくん formában történik (Funakoshi 1925: 3), ám mikor formagyakorlatként nevezi meg, Funakoshi ugyanazokhoz az írásjegyekhez már ismét a Kūshankū くうしゃんくう olvasatot javasolja (Funakoshi 1925: 6).

⁴⁸ Kadekaru 2017: 48–49.

球大学附属図書館 található Iha Fuyū-gyűjtemény 伊波普猷文庫,⁴⁹ a Japán Irodalmi Kutatóintézet 国文学研究資料館 részét képező Mitsui-gyűjtemény archívuma 三井文庫旧蔵資料⁵⁰ és a Kócsi prefektúrában lévő Kócsi Várkastély Történelmi Múzeumban 高知県立高知城歴史博物館 őrzött Yamauchi-gyűjtemény 山内文庫 példányai,⁵¹ valamint a Kadekaru Tōru doktori disszertációjában található átirat⁵² alapján állítottam össze és fordítottam le. A szóban forgó kínai mester nevét pedig kuriózum gyanánt, az Iha Fuyū-gyűjteményben található kiejtési útmutató alapján, következetesen Kōshankin コウシャンキン alakban írtam át.

Az írott szövegváltozatokban a megjegyzések, kiegészítések az eredeti forrásszövegekben feleakkora betűmérettel vannak írva, ezeket a fordítás során zárójelbe tettem. Érdekes módon Tobe Yoshihiro a saját kommentárjaira egyes szám harmadik személyben hivatkozik, „Yoshihiro megjegyzése” (Yoshihiro *iu* 良熙謂) formában – ezt a fordításban is ennek megfelelően jelöltem. A saját megjegyzéseim, értelmezést könnyítő betoldásaim pedig szögletes zárójelben szerepelnek a fordításban. Mindezek figyelembevételével, az alábbiakban olvasható az okinawai *karate* egyik legkorábbi írásos forrásának, az *Ōshima hikki* egy részletének talán legelső magyar nyelvű fordítása:

Néhány évvel ezelőtt a *kumiai-jutsu* 組合術 művészetében (Yoshihiro megjegyzése: ez megegyezhet a *Bubishi* 武備志 című műben leírt *kenpō* 拳法 fogalmával) jártas Kōshankin 公相君 (úgy tartják, ez egy tisztség neve) számos tanítványát magával hozva kelt át Kínából 本唐. Megannyi fogást tud, ezek közül az egyik technikához a bal és jobb kéz egyaránt szükséges: az egyik a mellkast szorítja le, a másik a fogást hajtja végre, miközben a lábakat pedig ollózva [*sasoku* 拵足] használja. Bár [Kōshankin] nagyon vékony, gyenge embernek tűnt, ám olyan történekek maradtak fenn róla, mint például, amikor egy nagy erejű embert, aki oktalanul megragadta őt, úgy, ahogy volt, ott helyben leterített.⁵³

A szöveg rövidegsége ellenére nagyon sok izgalmas kérdést felvet.

Először is, a mai napig megoszlanak a vélemények arról, hogy Kūshankū (avagy Kōshankin) pontosan mikor érkezhetett meg tanítványaival Okinawára.

⁴⁹ Tobe 1762a: 45–46.

⁵⁰ Tobe 1762b: 48.

⁵¹ Tobe 1762c: 52.

⁵² Kadekaru 2017: 43.

⁵³ 先年組合術 (良熙謂、武備志載スル所ノ拳法ト聞ユ) ノ上手トテ、本唐ヨリ公相君 (是ハ稱美ノ号ナル由也) 弟子ヲ數々ツレ渡レリ。其ワザ左右ノ手ノ内、何分一ツハ乳ノ方ヲオサエ、片手ニテワザオシ、拵足ヲヨクキカスル術也。甚瘦タ弱タトシタル人デアリシガ、大力ノ者無理ニ取付タヲ、其儘倒シタル事ナド有シ也 (Tobe 1762a: 45–46; Tobe 1762b: 48; Tobe 1762c: 52; Kadekaru 2017: 43).

A legnépszerűbb elmélet szerint, Kūshankū az 1756–1757 között, egy bizonyos Quan Kui 全魁 által vezetett kínai küldöttséggel (*sappōshi* 冊封使) érkezett, és tartott bemutatót tanítványaival a szigeten – az elmélet alapja, hogy ez volt a legutóbbi küldöttség Shiohira hajótörése előtt.⁵⁴ Sőt mivel Kūshankū valódi neve nem ismert (hiszen a feljegyzés tanúsága szerint, a fennmaradt neve valójában egy hivatalos megszólítás volt), így egyes források egyenesen Quan Kui (régebbi átírásokban Guan kui) személyével azonosítják a kínai mestert.⁵⁵ Doktori disszertációjában Kadekaru Tōru azonban több jogos kérdést is felvet a teória valóságtartalmát illetően.

Egyrészt az *Ōshima hikki* szövegében használt „néhány évvel ezelőtt” (*sennen* 先年) kifejezés egy általános időhatározó, amely igen tág értelmezési keretet tesz lehetővé, az előző egy-két évtől kezdve, egészen a régmúltig. Nem lehet tehát pontosan tudni, hogy Shiohira melyik évre gondolhatott, talán maga sem emlékezett rá. Ezzel szemben viszont (hívja fel rá a figyelmet Kadekaru), az *Ōshima hikki* pontos adatokat közöl a Quan Kui vezette küldöttség érkezésének idejéről, sőt még a látogatás során tárgyalt témákról is – ezek nagyrészt halászattal voltak kapcsolatosak, nem esik szó bennük harcművészeti bemutatóról. Amennyiben tehát Kūshankū valóban Quan Kui küldöttségével érkezett volna, úgy ottlétének idejét nem fedné úgymond „balladai homály”.⁵⁶

Kadekaru továbbá részletesen megvizsgálta a korabeli feljegyzésekben a korábbi *sappōshi* küldöttségek látogatásairól készült leírásokat. Ezek szerint a legutolsó olyan *sappōshi*, amelyről lejegyezték, hogy annak részeként 250 katona érkezett, és harci bemutatót is tartottak, még 1663-ban történt, egy bizonyos Zhang Xueli 張學禮 vezetésével. Így tehát Kadekaru szerint érdemes volna megfontolni, hogy a Kūshankū-ról szóló történet esetleg a régmúltól, még Shiohira születésre előtről származik, aki ezért nem tudott konkrét dátumot megnevezni.⁵⁷ Másrészt viszont az a kérdés is felmerül, hogy Kūshankū az *Ōshima hikki* hasábjain miért pont Quan Kui fennmaradt verseinek leírása után jelenik meg, ha az egyáltalán nem kapcsolódik időben az 1756–1757 közt érkező küldöttséghez. Ez egy olyan történelmi kérdés tehát, amelyre talán soha nem lesz pontos válaszunk.

A második érdekessége a szövegnek, a *kumiai-jutsu* 組合術 kifejezés használata, amelyhez Yoshihiro megjegyzésként még hozzátesszi, hogy ez megegyezhet a *Bubishi* 武備志 című műben található *kenpō* 拳法 (ökölharc) fogalmával. Ezt a mondatot különösen érdekesítővé teszi az a tény, hogy mind a *kumiai-jutsu*, mind pedig a *kenpō* az adott korban a samuráj közelharc, leg-

⁵⁴ Kadekaru 2017: 45.

⁵⁵ Godshaw 2015: *Kata dictionary: Kūshankū • Kusanku • Kosokun*; Quinn 2020: 194.

⁵⁶ Kadekaru 2017: 45–46.

⁵⁷ Kadekaru 2017: 46–47.

ismertebb nevén *jūjutsu* 柔術 kontextusában használt kifejezések voltak. Maga a *kumiai-jutsu* szó, amelyet (a *kumiuchi* 組打 kifejezés mintájára) talán a „birkózástechnika” vagy „közelharcis módszer” fordítással lehetne talán legjobban leírni, rendszeresen felbukkanó kifejezés volt az Edo-kori különböző *jūjutsu* iskolák tekeréseiben, sok esetben külön tananyagegységként a technikai katalógusban: a Seigō-ryū 制剛流 iskolában a *yawara kumiai* 倂組合 9 technikája,⁵⁸ a Sekiguchi-ryū 関口流 iskolában pedig egyszerűen csak a *kumiai* 組合 6 technikája néven jelenik meg a tananyagban.⁵⁹ Ráadásul a Sekiguchi-ryū iskola *Jūjutsu kata zuga* 柔術形図画 (*A jūjutsu formák illusztrációi*) című képes katalógusában konkrét illusztrációk is találhatóak a *kumiai* technikáiról, amely során a küzdő felek a másik övét megragadva próbálnak egymással birokra kelni.⁶⁰ Felmerül persze a kérdés, hogy ezt a kifejezést maga a Kūshankū-ról beszámoló Shiohira használta-e, vagy az eseményeket rögzítő Yoshihiro írta-e le ebben a formában, amit aztán a *Bubishi*-ből kölcsönzött *kenpō* kifejezéssel igyekezett jobban megvilágítani.

Talán az utóbbi elméletet erősíti Kadokaru azon észrevétele, hogy az *Ōshima hikki* hasábjain kívül nem lehet találkozni a *kumiai-jutsu* kifejezéssel, mint a ryūkyū-i *kenpō* megfelelőjével,⁶¹ sem a *sappōshi* küldöttségekről szóló beszámolóknak, sem pedig a klasszikus ryūkyū-i írott forrásokban.⁶² Továbbra is kérdés tehát, hogy a *kumiai-jutsu* fogalom használata származhatott-e a Tosaradalomhoz tartozó művelt konfucianus tudóstól, és ha igen, akkor ő maga vajon milyen formában találkozhatott ezzel a kifejezéssel?

Bár egyértelmű bizonyítékként semmiképpen sem szolgál, mégis talán érdekes adalék lehet, hogy a Watatani Kiyoshi 綿谷雪 és Yamada Tadashi 山田忠史 által közösen szerkesztett, *Bugei ryūha daijiten* 武芸流派大辞典 (*A harcművészeti iskolák nagyenciklopédiája*) című monumentális munkában több olyan iskola is található, amelyek leszármazási vonalában voltak mesterek a Tosaradalomból, és oktattak is *jūjutsu* tananyagot. Ilyen iskola az Asayama Ichiden-ryū 浅山一傳流,⁶³ a Takagi-ryū 高木流⁶⁴ és az Oguri-ryū 小栗流,⁶⁵ valamint

⁵⁸ Szabó 2010: 120; Oimatsu–Ueshiba 1982: 122, 128–144.

⁵⁹ Szabó 2010: 125; Oimatsu–Ueshiba 1982: 154, 216, 286, 292.

⁶⁰ Oimatsu–Ueshiba 1982: 216.

⁶¹ 琉球において拳法が組合術と呼ばれていたのであればそのほかの記録に残されている可能性があるが、『大島筆記』以外では確認されていない。(Kadokaru 2017: 48).

⁶² また、組合術の呼称は、冊封使録や近世琉球の他の文献には見あたらず、当時の琉球に存在する武術の呼称としてもその他の文献や口承にも確認されていない。(Kadokaru 2017: 50).

⁶³ Watatani–Yamada 1978: 18.

⁶⁴ Watatani–Yamada 1978: 525–526.

⁶⁵ Watatani–Yamada 1978: 859–860.

a kifejezetten beszédes nevű Tosa-han *wajutsu* 土佐藩和術 – bár ez utóbbiról az alapító, Asahina Hanzaemon 朝比奈半左衛門 (másik nevén Enzaemon 円左衛門) személyén kívül, túl sok információ nem áll rendelkezésre.⁶⁶

Mégis jelen kontextus szempontjából a legérdekesebb az Oguri-ryū 小栗流 iskola lehet, amelyet Oguri Niemon Masanobu 小栗仁衛門正信 alapított, és amely a Tosa-uradalom egyik meghatározó *jūjutsu* iskolájává vált: Oguri a feljegyzések szerint Tenshō 天正 17. évében (1589) született, és a híres kardvívó Yagyū Sekishūsai Muneyoshi 柳生石舟斎宗巖, valamint annak fia, Yagyū Tajima-no-kami Munenori 柳生但馬守宗矩 tanítványa volt. Nagaszakiban 長崎 alapította meg saját iskoláját, amely kardvívást és közelharcot oktatótt.⁶⁷ Oguri talán legismertebb tanítványa a kor híres gondolkodója, Yamaga Kangozaemon Takaoki 山鹿勘五左衛門高興 (ismertebb nevén Yamaga Sokō 山鹿素行) volt.⁶⁸

Az Oguri-ryū iskola örököse és második nagymestere Asahina Enzaemon 朝比奈円左衛門 lett, aki Tosa-uradalomban a Yamanouchi-ház 山内家 *jūjutsu* oktatójává vált. Később valószínűleg ebből alapította meg a Tosa-han *wajutsu* 土佐藩和術 iskolát, végül Tenwa 天和 2. évében (1682) hunyt el 58 éves korában.⁶⁹ Az Oguri-ryū volt tehát a Tosa-uradalom egyik legismertebb, legjelentősebb *jūjutsu* iskolája, amelyet feltehetőleg Tobe Yoshihiro, egy Tosa-beli művelt konfucianus tudós, még ha nem is feltétlenül gyakorolt, de nagy valószínűséggel ismerhetett. Ennek fényében pedig talán nem véletlen, hogy az Oguri-ryū iskola fennmaradt írásaiban többször is megjelenik a *kumiai* kifejezés.⁷⁰ Természetesen azt nem lehet egyértelműen kijelenteni, hogy a *kumiai-jutsu* fogalmát Tobe az Oguri-ryū *jūjutsu* iskola tekeréseiből kölcsönözte Kūshankū küzdőmódszerének leírására, a korabeli kontextust vizsgálva azonban ez nem is zárható ki.

Ami pedig a *Bubishi* című műnek tulajdonított *kenpō* kifejezés említését illeti, az egyértelműen Tobe Yoshihiro műveltségét dicséri. A megjegyzésben megnevezett *Bubishi* 武備志 (eredeti kínai címén *Wubeizhi*),⁷¹ egy híres kínai hadvezér, Mao Yuanyi 茅元儀 1621-ben összeállított katonai enciklopédiájára utal.⁷² Az pedig, hogy a *kenpō* elnevezés megtalálható a *Wubeizhi* című mun-

⁶⁶ Watatani–Yamada 1978: 152, 630.

⁶⁷ Szabó 2010: 114; Watatani–Yamada 1978: 152–153, 855–860.

⁶⁸ Watatani–Yamada 1978: 152. Yamaga személyéről és munkásságáról kiváló összefoglalást ad Szabó 2014: 185–186; valamint Szabó 2016: 27–74.

⁶⁹ Szabó 2010: 114; Watatani–Yamada 1978: 152–153, 630, 859–860.

⁷⁰ Oimatsu–Ueshiba 1982: 95–96, 100, 103, 112.

⁷¹ Megjegyzendő, hogy hagyományosan Okinawa szigetén is fennmaradt egy *Bubishi* 武備志 című könyv, amely az okinawai *karate* egy másik fontos, korai forrásdokumentuma. Tobe azonban nem okinawai volt, így valószínűleg nem erre a *Bubishi* kiadványra gondolt, hanem Mao Yuanyi sokkal ismertebb *Wubeizhi* katonai enciklopédiájára.

⁷² Gottner 2025: 22; Gottner 2022b: 90–95.

kában, legkorábban a Kaibara Yoshifuru 貝原好古 által 1697-ben szerkesztett *Yamato-koto hajime* 和事始 (*Bevezetés a japán dolgokba*) című enciklopédiában jelenik meg.⁷³ Később Kaibara leírását veszi át Hinatsu Shirōzaemon Shigetaka 日夏四郎羽左衛門繁高 a harcművészeti iskolák történetét először egybegyűjtő és bemutató, 1716-ban megjelent *Honchō bugei shōden* 本朝武藝小傳 (*Országunk harcművészetének rövid története*) című könyvében, a *jūjutsu* iskolákat tárgyaló fejezet történelmi bevezetése gyanánt:

A *Kenpō hisho* 拳法秘書 (*Az ökölharc titkos könyve*) szerint ez napjainkban az úgynevezett *jūjutsu* 柔術 [yawara ヤハラ]. A *Bubishi* 武備志 (*A katonai felkészülés kézikönyve*) ezt *ken* 拳, vagyis „ököl[harc]” néven hívja, ám régen a *shubaku* 手博 nevet is használták.⁷⁴

Ezek alapján Tobe Yoshihiro vagy Kaibara szócikkéből, vagy pedig Hinatsu korszakalkotó harcművészeti enciklopédiájából vehette át a *kenpō* kifejezést, amely a *Wubeizhi* (japán kiejtésében *Bubishi*) című kínai katonai műre hivatkozik. Mindamellet, hogy az látszik, Tobe miképpen igyekezett saját ismeretei alapján azonosítani a harcmodort, amelyet Kūshankū állítólag használt, a szóhasználat és megjegyzései egyben a szerző meglehetősen széles körű tájékozottságról is tanúbizonyságot adnak.

Különösen érdekes azonban, hogy jelen kontextusban mind a *kumiai-jutsu*, mind pedig a *kenpō* (mint az a fentiekből látható volt), nem is annyira az ütések és rúgásokat preferáló ökölharc, hanem az inkább a birkózómódzerekre összpontosító *jūjutsu* módszeréhez köthető kifejezések. Az *Ōshima hikki* szövegét olvasva pedig felmerülhet, hogy az itt bemutatott technika egyáltalán mennyire feleltethető meg a mai fogalmaink szerinti *karate*, semmint a *jūjutsu* (avagy *kumiai-jutsu*) művészetének?

A szöveget technikai szempontból megvizsgálva, az *Ōshima hikki* feljegyzésében a Kūshankū által bemutatott fogás egyik különlegessége, hogy a láb használatának leírására a *sasoku* 扱足 kifejezést használja. Az ebben a szóban szereplő *sa* 扱 írásjegy igencsak ritka: Morohashi Tetsuji 諸橋轍次 monumentális *Dai Kan-Wa jiten* 大漢和辞典 (Nagy kínai–japán szótár) ötödik kötetében található meg, itt Morohashi a szintén nem túl gyakori 扱 írásjeggyel azonos értelműnek adja meg. Ezek alapján a 扱 és a 扱 írásjegyek japán „jelentés szerinti” (*kun'yomi* 訓読み) olvasata a *hasami-toru* 挟取, amelynek jelentése „közé csípni” – megjegyzendő, hogy ebből a jelentéstöbbletből fakadóan a *hasami* 挟

⁷³ 今世に所謂柔術[ヤハラノジュツ]是也。武備志にこれを拳と云。古これひとこと手博と云。(Kaibara 1697: 203).

⁷⁴ 拳法秘書曰今世に所謂柔術[ヤハラ]是也武備志に是を拳といふ古是を手博と云 (Hinatsu 1920: 116–117; Gottner 2025: 21–32, 320–328).

ㇿ szó egyben az „olló”, mint szerszám japán nyelvi megfelelője, amelyet az *Ōshima hikki* szövegrészletének magyar fordítása is felhasznált.

Ebből fakadóan a *sasoku* 搦足 szó szerinti jelentése az „ollózni a lábat” lehet, amely harcművészeti kontextusban a Kōdōkan *jūdō* 講道館柔道 dobás-technikájaként ismert *kani basami* 蟹挟 nevű (ismert magyar fordításában: „ollóráugrás”) technikához hasonló dobást takarhat.⁷⁵ A kérdés természetesen már csak az, fennmaradtak-e egyáltalán ehhez hasonló technikák a ryūkyū-i harci hagyományokban? A Tobe Yoshihiro által idézett *Bubishi* című munkán túl volt egy másik *Bubishi* is, amely ismeretlen szerzőtől, a Qing-dinasztia 清朝 (1644–1912) idején kerülhetett át Okinawára (egy lehetséges teória szerint maga Sakugawa Kanga hozta be Kínából). Ez a *Bubishi* elsősorban a kínai Fujian tartományból 福建省 származó Baihe *quan* 白鶴拳 (Fehér daru) és más dél-kínai *gong fu* 功夫 stílusokat mutat be – erre hivatkoznak általában *Ryūkyū Bubishi* 琉球武備志 néven, megkülönböztetve azt Mao Yuanyi katonai enciklopédiájától.⁷⁶

Ebben a *Ryūkyū Bubishi* könyvben, a különböző technikai ábrákat tartalmazó fejezetben, két, „lábát ollózó” technikai illusztráció is fennmaradt: az egyik *luodi jiaojian* 落地交剪 (földre érkezve, ollózva átfordítás),⁷⁷ a másik pedig a *luodi-jiangu yong-jialu* 落地剪股用假鑪 (földre érkezve lábollózás, elesést színlelve).⁷⁸ Természetesen nem lehet egyértelmű bizonyossággal kijelenteni, hogy Kūshankū kifejezetten e két technika egyikét használta volna, vagy hogy az általa demonstráltakat bármilyen formában is lejegyezték volna a *Ryūkyū Bubishi* lapjain. Mindenesetre az a forrásokból talán jól látható, hogy a Kūshankū által bemutatott, feltételezhetően ollózó dobástechnika nem volt teljesen idegen a korabeli (vagy akár későbbi) ryūkyū-i harctechnikától.

3. Régi mesterek Kínából: Anson, Iwā, Wai Shin Zan, Annan és mások

Sakugawa Kanga és Kūshankū említését követően, Funakoshi további Kínából érkezett mestereket is lejegyez. Többségükről nem sokat tudni azon kívül, hogy a kínai küldöttségekkel (*sappōshi*) együtt érkeztek, valamint azt, hogy a nevüket fonetikus átírással hogyan jegyezték le Okinawán: Funakoshi (szemben Kūshankū vagy Sakugawa személyével) nem ad meg kínai írásjegyeket, hanem csak a kiejtés jelzésére szolgáló *katakana* szótagírással írja le a neveket. Ugyanakkor Funakoshi részletesen felsorolta e mesterek tanítványait, az okinawai

⁷⁵ Kano 2013: 106–107; Gottner 2020: 144.

⁷⁶ Gottner 2022b 90–95; McCarthy 2016: 115–136.

⁷⁷ Mabuni 1934: 160; McCarthy 2016: 269.

⁷⁸ Mabuni 1934: 159; McCarthy 2016: 272.

karategyakorlók első generációját, akiknek személye már nem vész a legendák homályába, valamint azt is tudni véli, hogy a két iskola, a Shōrei-ryū 昭靈流 és a Shōrin-ryū 昭林流 közül melyik mester melyiket képviselte.⁷⁹

Funakoshi szerint a Kínából érkezett oktatók egyike volt Anson アンソン, aki a Shōrei-ryū iskola mestere volt, ő a Naha városából származó Sakiyama 崎山, Gushi 具志, Nagahama 長濱 és Tomoyori 友寄 nevű egyéneket tanította (sajnos utóneveik nem ismertek). A következő tanító, akit Funakoshi említ (szintén csak szótagírással), egy bizonyos Iwā イワー, aki a Shōrin-ryū iskola mestere volt, és tanítványai Shuri városából Matsumura 松村, Kume falvából pedig Maezato 前里 és Kogusuku 潮城 voltak. Megjegyzendő, hogy Funakoshi a Kogusuku név 潮城 írásjegyeire a későbbi 1925-ös könyvében már a Kojō olvasatot adja meg – ez pedig egybevág az okinawai Kojō-ryū 潮城流 iskola hagyományával:

A Kojō-ryū önmagát a Kume faluban letelepedett „harminchat fujian-i család (*binjin sanjūrokusei* 閩人三十六姓)” leszármazottjának tekintette.⁸⁰ A harmadik generációs mester, Kojō Isei 潮城以正 (1832–1891) 16 évesen a kínai Fuzhou 福州 városába (Fujian tartomány fővárosa) utazott apjával, ahol Iwā keze alatt tanult, majd később az asszisztensévé is vált az edzőtermében. A hagyomány szerint Isei húsz év tanulás után, 36 évesen tért vissza Okinawára, ahol 59 éves korában bekövetkezett haláláig oktatta az Iwā mestertől tanultakat.⁸¹

Iwā másik ismertebb tanítványa, a Shuri városából származó Matsumura valójában nem más, mint a legendás mester, Matsumura Sōkon 松村宗棍 (1809–1901). A hagyomány szerint Matsumura először Sakugawa Kanga tanítványa volt,⁸² később pedig Japánba, Satsuma tartományba utazott, hogy elsajátítsa a Jigen-ryū 示現流 kardvívó iskolát, illetve Kínába, Fuzhou városába, ahol Iwā és Anson mesterektől egyaránt tanult.⁸³

A harmadik oktató, akit Funakoshi megemlít, egy bizonyos Wai Shin Zan ワイシンザン, aki szintén a Shōrei-ryū mestere volt, tanítványai pedig Uemon-dono no Shimabukuro 右衛門殿の島袋, Kunenboya no Higashi no Hijōnna 九年母屋の比嘉西の東恩納,⁸⁴ Higashi no Hijōnna Senaha 東の恩納瀬名

⁷⁹ E két iskoláról, történetükről, írásmódjukról és megkülönböztetésükről külön értekezem a „A karate iskolái és formagyakorlatai” rész „A két iskola: Shōrin-ryū és Shōrei-ryū” című alrészében.

⁸⁰ A „harminchat család”, mint az okinawai karate pionírjainak elméletét legkorábban talán a Gōjū-ryū iskola alapítója, Miyagi Chōjun publikálta, az 1936-os esszéjében (Miyagi 1936: 13).

⁸¹ Bishop 1999: 45–46.

⁸² Erről bővebben lásd ugyanezen rész első: „Aki nevére vette a karate művészetét: Sakugawa Kanga” című alrészét.

⁸³ Bishop 1999: 53; McCarthy 2016: 130, 144.

⁸⁴ Bár Funakoshi következetesen a 東恩納 írásjegyekre Hijōnna ひじやうんな olvasatot adja meg, ez a modern ismeretterjesztő irodalomban Higaonna ひがおんな vagy Higashionna ひがしおんな olvasattal vált ismertté.

波, Kuwae 桑江 és „mások” (*sono hoka* 其他) voltak. Egyes források szerint, ezek közé a „mások” közé tartozott a Gōjū-ryū 剛柔流 alapító, Miyagi Chōjun 宮城朝順, valamint a Shitō-ryū 糸東流 alapító Mabuni Kenwa 摩文仁賢和 híres mestere, Higaonna Kanryō 東恩納寛量 is, aki Fuzhou városában tanulta a Xingyi *quan* 形意拳 stílust Wai Shin Zan keze alatt.⁸⁵ Az egyelőre további kutatás tárgya, hogy a Funakoshi által említett Kuwae 桑江 vajon azonos-e Kuwae Ryōsei 桑江良正 személyével, aki egy időben Matsumura Sōkon tanítványa is volt – a kérdés már csak azért is érdekes, mert Matsumura egyik fennmaradt írása, egy levél, amelyet nem sokkal halála előtt címzett Ryōsei számára, és amely harcművészeti filozófiájának alaptevéseit tartalmazza.⁸⁶

Funakoshi emellett még megemlíti, hogy „a Fuzhou 福州 városában lévő Annan-ból 安南 partra sodródott egy bizonyos kínai mester”.⁸⁷ Az egyelőre kérdéses, hogy Annan pontosan melyik része lehetett Fuzhou városának. Egyes elméletek szerint Annan 安南 nem is egy hely, hanem magának a személynek volt a neve, aki Fuzhou városából jött, és a hajótörést követően a Tomari 泊 falu melletti barlangokban húzta meg magát.⁸⁸ Felmerült azonban olyan elmélet is, amely szerint Annan valójában Vietnám régi nevére utalhat,⁸⁹ a kínai Annam 安南 elnevezés alapján.⁹⁰

Mindenesetre, az Annanhoz köthető rejtélyes mester iskolája nem ismert, az viszont bizonyos, hogy Tomari közelében telepedett le, tanítványai pedig Shiroma 城間, Kaneshiro 金城, Matsumora 松茂良, Yamazato 山里, Nakazato 仲里 és mások voltak. Közülük kiemelendő Matsumora Kōsaku 松茂良興作, aki a karate Japánban való terjesztésében szintén jelentős szerepet játszó, Motobu Chōki 本部朝基 mestere volt.⁹¹

Végezetül, habár Funakoshi a történelmi összefoglalóban nem említi, egy későbbi fejezetben azonban az általa felsorolt formagyakorlatok (*kata* 形) közt voltak még olyan nevek, amelyeket kínai mesterek neveinek tulajdonít a hagyomány. Ide tartozik a Chintō チントウ és Wanshū 汪輯 *kata* elnevezése is. Chintō (nevének leírására a 鎮聞,⁹² a 陣頭⁹³ és más írásjegyek is fennma-

⁸⁵ Bishop 1999: 25; McCarthy 2016: 130–131.

⁸⁶ Gottner 2022a: 139; Bishop 1999: 56–57.

⁸⁷ 其他、福州安南より漂着した支那人某大家 (Funakoshi 1922: 4; Funakoshi 1925: 4).

⁸⁸ Bishop 1999: 66–67.

⁸⁹ McCarthy 2016: 130, 210.

⁹⁰ Érdekeségként megjegyzendő, hogy akár csak ma Kína esetében a Shina 支那 kifejezésnél, úgy a Vietnám esetében is a „Megbékített Dél” jelentésű Annam elnevezés használata ma már nem ildomos, ugyanis az a kínai protektorátusi, illetve a későbbi francia gyarmati idők emlékét hordozza (Balogh 2018: 28, 145).

⁹¹ Bishop 1999: 66–71.

⁹² Nagamine 1998: 218.

⁹³ Weng 2015: 49.

radtak) legendája igen hasonló az Annanból érkezett (vagy Annan nevű) meszterhez: Tomari közelében egy hajótörött kínai volt (egy- vagy kétváltozatban kalóz vagy rabló), aki megtanította harcművészetét az elfogására érkező Matsumura Sōkonnak és más helyieknek, beleértve Matsumora Kōsaku-t is. Egyes verziókban a hajótöröttől tanult technikák alapján kidolgozott formagyakorlat neve Chintō, más verziókban magát a hajótöröttet hívták így.⁹⁴ Mindenesetre, akárcsak a Sakugawa Kanga és Kūshankū közti feltételezett mester-tanítvány viszony, úgy Chintō, mint a kínai hajótörött barlanglakó története is, csupán szájhagyomány úján maradt fenn, nincsenek hiteles japán vagy akár régebbi, okinawai forrásaink a történet bármely állításának alátámasztására – talán ez volt az oka, hogy Funakoshi említést sem tett róla esszéjében.

Végül ide tartozik még a Wanshū 汪輯 forma neve is. Talán legkorábban Mabuni és Nakasone írják le a könyvükben, hogy a Wanshū egy kínai katonatiszt (*shina bukan* 支那武官) neve volt.⁹⁵ Kadokaru a disszertációjában megemlíti, hogy korabeli feljegyzésekben az 1683-as kínai küldöttség (*sappōshi*) vezetőjeként egy bizonyos Wang Ji 汪輯 neve tűnik fel, aki az okinawai feljegyzésekben Wang Ji 汪楫 néven is fennmaradt – mindkét írásjegy a 輯 és a 楫 egyaránt olvashatók a *shū* シュー kiejtéssel japánul.⁹⁶ Ebből adódóan egyes források (akárcsak Kūshankū és Quan Kui esetében) hajlamosak a Wanshū 汪輯 formagyakorlat eredetét az 1683-as küldöttséget vezető Wanshū 汪楫 személyéhez kötni.⁹⁷

Ennek némileg ellentmond viszont, hogy a Tomari-te hagyománya szerint, maga Wanshū egyszerre érkezett (a Funakoshi által is említett) Ansonnal.⁹⁸ Tekintve pedig, hogy az Ansonnak tulajdonított tanítványok még Funakoshi fiatalkorában is éltek (például Matsumura Sōkon, aki a hagyomány szerint egy ponton egyszerre tanult Anson és Iwā mesterektől),⁹⁹ így a formagyakorlat kidolgozójának (vagy legalábbis ihletőjének) tartott Wanshū nem egyezhet meg az 1683-as követséget vezető Wang Ji személyével.

Ez utóbbit támasztja alá egyébként Funakoshi egy kortársának, Motobu Chōki-nak azon észrevétele is, hogy a Wanshū formagyakorlatot egészen a japán modernizációig, csak Tomari falvában gyakorolták.¹⁰⁰ Kadokaru a disszertációjában emellett leszögezi, hogy sem a Wang Ji, sem pedig a Quan Kui

⁹⁴ Clayton 2004: 51, 159–160.

⁹⁵ Mabuni–Nakasone 1938: 74.

⁹⁶ Kadokaru 2017: 46–47.

⁹⁷ Godshaw 2015: *Kata dictionary: Wanshū*.

⁹⁸ Bishop 1999: 68.

⁹⁹ McCarthy 2016: 130, 144; Bishop 1999: 53.

¹⁰⁰ 尚ほ廢藩前迄はワンシユー、ローハイの二種は泊に於てのみ行はれ、首里、那覇ではこれを稽古する人さ江なかつた (Motobu 1926: 6).

vezette küldöttségek idején, nem jegyezték fel harci bemutatókat Kínában.¹⁰¹ Ha pedig maga Wang Ji (Wanshū néven) már 1683-ban harcművészeteket oktatott volna Okinawán, az egyben az okinawai *karate* legkorábbi dokumentációját jelentené, jóval az *Ōshima hikki* feljegyzésben szereplő Kūshankū személye előtt.¹⁰²

Talán mindezeknek köszönhető, hogy Funakoshi ódzkodott a kétes történelmi háttérű figurák megemlítésétől, és csak Anson, Iwā, Wai Shin Zan személyét, valamint az Annanból érkező névtelen mestert jegyezte le, akiknek létezése (legalábbis tanítványaik lévén) valamennyire kézzelfogható volt. Mint az látható viszont, a *karate* történelmét, kiemelkedő mestereit számos lehetséges és még annál is több elképzelhetetlen állítás, legenda veszi körbe. Így ezek hiteles kutatása, a különböző ellentmondásokat figyelembe véve, még a mai kutatókat is nagy kihívások elé állítja. Nem csoda, hogy Funakoshi és kortársai talán a kevesebb, de biztosabb információkat osztották csak meg.

A *karate* iskolái és formagyakorlatai

1. A két iskola: Shōrin-ryū és Shōrei-ryū

A *karate* két hagyományos iskoláját (*ryūgi* 流儀) nem Funakoshi írta le először; egyik mestere, a modern *karate* nagyapjának is tartott Itosu Ankō 糸洲安恒 már 1908-ban, „A *karate* megismerésének tíz cikkelye” (*Karate kokoroe jūkajō* 唐手心得十箇條) című esszéjében említést tesz róla, a *karate* történelme kapcsán:

A *karate* 唐手 nem a konfucianizmusból vagy a buddhizmusból (*jubutsudō* 儒仏道) ered. A régi időkben a Shōrin-ryū 昭林流 és a Shōrei-ryū 昭靈流 elnevezésű két irányzat került át Kínából. Mindkét irányzat másban jeleskedik, így fontos ezeket megőrizni úgy, ahogy vannak, és nem szabad megváltoztatni őket.¹⁰³

Mégis Funakoshi volt az első, aki a nevük pusztá említésén túl, bővebb információkat is közöl erről a két iskoláról. Bár a történelmi eredetük fejtegetéseibe

¹⁰¹ Kadekaru 2017: 46.

¹⁰² A témáról lásd ugyanezen rész előző: „Az *Ōshima hikki* feljegyzése Kūshankū mesterről” című alrészét.

¹⁰³ 唐手ハ儒仏道ヨリ出候モノニ非ズ。往古、昭林流、昭靈流ト云ニ派、支那ヨリ傳來シタルモノニシテ、兩派各々長ズル所アリテ、其儘保存シテ潤色ヲ加フ可ラザルヲ要トス。(Gottner 2022a: 145–149, 170–174).

Funakoshi sem bocsátkozik, a két iskolát azonban módszertanuk és megközelítésük szerint élesen elkülöníti:

A Shōrei-ryū 昭靈流 a nagydarab, erőscsontozatú emberekhez illik, míg ezzel szemben a Shōrin-ryū 昭林流 a kis termetű, testi erejében gyenge, a fűzfához hasonló sovány és vékony embereknek való inkább.

Mindkettőnek megvan a maga előnye és hátránya, hiszen a Shōrei-ryū állásai egészen kiválóak, ám kivetnivaló hajlama, hogy a gyakorlatban hiányzik belőle a mozgékonyosság; ezzel szemben a Shōrin-ryū igen fürge mozgású, ám cserébe, ha [gyakorlóját] sikerül lefogni, akkor megállt a tudománya, és igencsak szorult helyzetbe kerül.¹⁰⁴

Míg Itosu csak megemlítette, hogy mindkét irányzat jeleskedik valamiben, addig Funakoshi már konkrét példákon keresztül emeli ki, miben jó az egyik irányzat, és miben a másik, illetve azt is, hogy miben szenvednek hiányt.

Megjegyzendő továbbá, hogy még ha konkrétan ezeknek az iskoláknak a történelmi hátterére nem is tér ki Funakoshi, az esszéje történelmi összefoglalójában azonban konkrétan tudni vélni, hogy melyik mester mely iskolát tanította.¹⁰⁵ Funakoshi a Shōrin-ryū iskola képviselőjének tulajdonítja a kínai Iwā イワー mestert és tanítványait, Matsumura 松村 [Sōkon], Maezato 前里 és Kogusuku 潮城 (Kojō Isei), amelyet végül Matsumura-vonalnak (Matsumura no kei 松村の系) nevez, és örökösének Asato 安里 [Ankō] mestert teszi meg – aki egyébként Funakoshi egyik tanára volt.¹⁰⁶

A másik Shōrei-ryū iskolába sorolja viszont egyaránt Anson アソン és Wai Shin Zan ワイシンザン mestereket, akik közül Anson tanítványai, Sakiyama 崎山, Gushi 具志, Nagahama 長濱 és Tomoyori 友寄 leszármazását Sakiyama-vonalnak (Sakiyama no kei 崎山の系), örökösét pedig Tomigusuku Oyakata 豊見城親方 személyének tulajdonítja. Wai Shin Zan tanítványaihoz pedig Funakoshi szerint Uemon-dono no Shimabukuro 右衛門殿の島袋, Kunenboya no Higashi no Hijōna 九年母屋の比嘉西の東恩納, Higashi no Hijōna 東の恩納瀬名波, Kuwae 桑江 és mások tartoznak.¹⁰⁷

¹⁰⁴ 昭靈流は體質肥満、骨格偉大なる者に適し、昭林流は之に反し、骨格倭小、體力貧弱にして楊柳の如く瘠せ細そつたる者に適する。何れも一得一失あるが、基本姿勢としては昭靈流が宜いけれども、實際には敏活を缺くの嫌ひあり、又昭林流は機敏に働く代り取抑へられたが最後動きの取れぬ苦境に陥ることがある。(Funakoshi 1922: 5–6).

¹⁰⁵ Ezt bővebben lásd a „A karate legendás mesterei” rész „Régi mesterek Kínából: Anson, Iwā, Wai Shin Zan, Annan és mások” című alrészét.

¹⁰⁶ Gottner 2022a: 143–144.

¹⁰⁷ Valamennyire árnyalja a képet azonban, hogy a Funakoshi szerint Shōrin-ryū iskolát képviselő Matsumura Sōkon, más források szerint a kínai Fuzhou 福州 városában való tartózko-

Érdekességképpen a Tomari falvához köthető irányzatot az Annanból érkező névtelen kínai mesternek tulajdonítja, akinek tanítványai, Shiroma 城間, Kaneshiro 金城, Matsumora 松茂良, Yamazato 山里, Nakazato 仲里 után azt Shiroma-vonalnak (Shiroma no kei 城間の系) hívja, örökösének pedig Itosu 糸洲 [Ankō] mestert nevezi meg – aki Funakoshi másik híres tanára volt. Ennél az irányzatnál azonban nem tudni, hogy Funakoshi a Shōrin-ryū vagy a Shōrei-ryū iskolához sorolta-e.

Bár a jelen tanulmányban lefordított és feldolgozott esszében nem jelenik meg, ám könyve későbbi, a fontosabb formagyakorlatokat (*kata* 型) részletesen bemutató fejezetében Funakoshi az adott *kata* címsorában azt is megnevezi, hogy a bemutatandó forma a Shōrin-ryū vagy a Shōrei-ryū iskola formagyakorlata-e eredetileg: könyvében a Shōrin-ryū 昭林流 iskolához sorolja a Pin'an 平安,¹⁰⁸ a Kūshankū 公相君¹⁰⁹ és a Passai 帕ッサイ,¹¹⁰ míg a Shōrei-ryū 昭靈流 iskolához sorolja a Naihanchi ナイハンチ,¹¹¹ a Sēshan セーシャン,¹¹² a Wanshū 汪輯¹¹³ és a Jion ジオン¹¹⁴ formagyakorlatokat. Érdekes módon azonban, míg az 1922-es első, *Ryūkyū Kenpō Karate* című könyvében Funakoshi még ugyancsak a Shōrei-ryū iskolához sorolja a Chintō チントウ és a Jitte ジッテ formagyakorlatokat, a könyvének 1925-ös *Rentan Goshin Karate-jutsu* című, javított újrakiadásában ezt a két formát már következetesen a Shōrin-ryū 少林流 iskolának tulajdonítja. Sőt a *Jitte* formagyakorlatot az 1935-ös *Karate-dō Kyōhan* című könyvében Funakoshi ismét át- (vagy inkább vissza-) sorolja, és a *kata* „visszatér” a Shōrei-ryū iskolák csoportjába.¹¹⁵ Ez a következetlenség egyébként más kortárs szerzőknek is megragadta a figyelmét.¹¹⁶

Végül érdekességképpen megjegyzendő, hogy Funakoshi éleslátását bizonyítva, ő már jó előre megjósolta a különböző karateiskolák megjelenését és számuk exponenciális növekedését (kvázi „gombamódra szaporodását”), amikor az esszéje második, a karate iskoláitól (*ryūgi* 流儀) szóló alfejezetét azzal a felütéssel kezdi, miszerint „a jövőben az eljövendő korok mestereinek nevével fémjelzett, mindenféle irányzatokat fognak majd megkülönböztetni”.

dása során, Iwā mellett a Funakoshi által Shōrei-ryū iskola képviselőjeként jegyzett Anson mestertől is tanult (Bishop 1999: 53). Funakosi csoportosításának problémáival bővebben is értekezem jelen rész „Váltakozó írásjegyek, kortárs kritikák” című alrészében.

¹⁰⁸ Funakoshi 1922: 63, 209, 213, 217, 221; Funakoshi 1925: 60, 205, 209, 214, 219.

¹⁰⁹ Funakoshi 1922: 135; Funakoshi 1925: 132.

¹¹⁰ Funakoshi 1922: 242; Funakoshi 1925: 141.

¹¹¹ Funakoshi 1922: 93, 227, 232; Funakoshi 1925: 91, 225, 231.

¹¹² Funakoshi 1922: 236; Funakoshi 1925: 135.

¹¹³ Funakoshi 1922: 248; Funakoshi 1925: 248.

¹¹⁴ Funakoshi 1922: 266; Funakoshi 1925: 271.

¹¹⁵ Vö. Funakoshi 1922: 255, 261; Funakoshi 1925: 256, 264; Funakoshi 1935: 10.

¹¹⁶ Bővebben lásd jelen rész „Váltakozó írásjegyek, kortárs kritikák” című alrészét.

2. A karate formagyakorlatainak fajtái

A karate oktatásának központi eleme a különböző, előre meghatározott és egyénilig végrehajtandó mozdulatsorok, azaz a formagyakorlatok (*kata* 型) gyakorlása és tanítása. Funakoshi könyve abban is úttörő jelentőségű volt, hogy a bevezető esszéjének harmadik részében, a *karate kata*-k „fajtái” (*shurui* 種類), azaz maguk a különböző formagyakorlatok nevei is először jelennek meg. Ez a lista természetesen közel sem teljes, hiszen az itt említett formák közül ma már nem ismerik vagy gyakorolják mindet, ám ezzel szemben több ma is gyakorolt *kata* kimaradt a felsorolásból: Funakoshi maga is úgy vezeti fel listáját, hogy a „jelenleg a legnépszerűbb” (*genkon ryūkō* 現今流行) formagyakorlatokat tartalmazza – természetesen itt azt is figyelembe kell venni, hogy Funakoshi-nak elsősorban a saját maga által gyakorolt hagyomány formáira volt rálátása.

Funakoshi megkülönbözteti azokat a formákat, amelyeknek különböző szintjei (*dan* 段) vannak, mint az öt különböző szintből álló Pin’an 平安 vagy három szintet megkülönböztető Naihanchi ナイハンチ; azokat a formákat, amelyek két szintre, avagy „nagy” (*dai* 大) és „kis” (*shō* 小) változatra vannak osztva, mint a Passai パッサイ és a Kūshankū 公相君; végül pedig azokat, amelyeknek nincsenek ilyen variációik: ezek a Gojūshiho 五十四歩, Sēshan セーシャン, Chintō チントウ, Chintē チンテー, Jīn ジーン, Jitte ジッテ, Jion ジオン, Wanshū 汪輯, Wandau ワンダウ, Rōhai ローハイ, Jūmu ジュウム, Wandō ワンドウ, Sōchin ソーチン, Nijūshiho 二十四歩, Sanjūroku 三十六, Ippyaku rei hachi 一百零八, Wankan ワンクワン, Kokan コカン, Unshu 雲手 és a Sanshin 三進.¹¹⁷

Érdemes megjegyezni, hogy bár e formák nagy részének csak a kiejtés alapján, *katakana* 片仮名 szótagírással lejegyzett változata maradt fenn. Funakoshi a későbbi, 1935-ös *Karate-dō Kyōhan* című könyvében, a saját *kata* névreformja során, ezek közül többet is vagy átnevez, vagy kínai *kanji* 漢字 írásjegyeket társít a már meglévő kiejtésekhez – ez utóbbiak új kiejtését szükség esetén pedig hozzáigazítja az írásjegyek szabályos *on’yomi* 音読み olvasatához.¹¹⁸

A bevezető esszén túl, a könyvében később részletesen bemutatott formákat Funakoshi az iskolához való hovatartozáson kívül, egy másik fajta besorolás alapján is különválasztja, még pedig az *enbusen* 演武線 (szó szerint: „a bemu-

¹¹⁷ Érdekes módon a Sanshin formagyakorlat csak Funakoshi 1925-ös második könyvében jelenik meg (Funakoshi 1925: 7), az 1922-es első könyvben található rajzos ábra azonban a *sanshin dachi* 三進立 alapállás (Funakoshi 1922: 34; ez hiányzik az 1925-ös második könyvből) nevére utalhat. Az 1922-es könyvben található alapállásról készült rajz alapján feltételezhető, hogy a Funakoshi által említett Sanshin 三進 *kata*, a ma Sanchin 三戦 néven ismert formagyakorlattal lehet azonos.

¹¹⁸ Így lesz például a Pin’an 平安 formagyakorlatokból Heian, vagy a Passai パッサイ *kata* új neve Bassai 拔塞 (Funakoshi 1935: 33–35).

tatás irányvonala”) alapján. Az *enbusen* tulajdonképpen egy-egy adott forma alaprajzának, előre meghatározott haladási irányának értelmezhető: Funakoshi megkülönbözteti az egyetlen egyenes vonalú, az „egyes” (*ichi* 一) írásjegyet formázó *ichiji* 一字, a latin T betű alakjára hasonlító *tei* 丁 írásjegyet formázó *tei-ji* 丁字, a kereszt alakú, japán „tizes” (*jū* 十) írásjegy formáját követő *jūji* 十字, a latin H betű alakjára hasonlító *e* 二 *katakana*-szótagírásjegyet formázó *e-ji* 二 字, valamint a japán „föld” (*tsuchi* 土) írásjegy formáján alapuló *tsuchi-ji* 土 字 haladási irányt (*enbusen* 演武線) követő formagyakorlatokat.¹¹⁹ Ezek alapján:

- イ. Az *ichiji* 一字, tehát egyvonalú haladási irányt követi a Naihanchi mindhárom (*shodan* 初段, *nidan* 二段, *sandan* 三段) szintje, valamint a Chintō.
- ロ. A *tei-ji* 丁字, mondhatni „T betű alakú” haladási irányhoz tartozik a Pin’an *sandan* 三段 és *godan* 五段 szintjei, illetve a Passai *dai*.
- ハ. A *jūji* 十字 azaz kereszt alakú haladási iránynak felel meg Sēshan és a Jitte.
- ニ. Az *e-ji* 二 字, kvázi „H betű alakú” haladási irányt követi a Pin’an *shodan* 初段 és *nidan* 二段 szintjei, valamint a Jitte és a Jion.
- ホ. A *tsuchi-ji* 土 字 írásjegy haladási irányát követi a Pin’an *yondan* 四段, valamint a Kōsōkun 公相君.¹²⁰

Külön érdekesség, hogy (mint az a fenti átiratban is látható) a formagyakorlatokat Funakoshi a „klasszikus japán ábécének” is nevezhető *iroha-uta* いろは歌 vers kezdő írásjegyeinek sorrendjében, *i-ro-ha-ni-ho* イロハニホ alakban sorolja fel.¹²¹ Megjegyzendő, hogy bár ennek a besorolásnak nem feltétlenül van történelmi vonatkozása, segíti azonban az oktatást a kezdők számára – mindez jól mutatja Funakoshi kiváló oktatói érzékét. A könyv egészéről elmondható azonban, hogy a haladási irányok és az iskolák megadásán túl, sem a bevezető esszében, sem pedig a könyv további fejezeteiben a formagyakorlatok etimológiájáról, feltételezett történelmi eredetéről nem esik szó. Mégis, a *karate* iránt laikus érdeklődő Funakoshi könyvében értesülhetett először egyáltalán ezeknek a formagyakorlatoknak a létezéséről és elnevezéseiről, amely a maga korában már öngáiban is úttörő jelentőségűnek számíthatott.

¹¹⁹ Funakoshi 1922: 50–51; Funakoshi 1925: 50–51; Funakoshi 1935: 41.

¹²⁰ Bár a formagyakorlatok felsorolásánál Funakoshi a 公相君 írásjegyekhez még következetesen a Kūshankū olvasatot adta meg (bővebben lásd a „A karate legendás mesterei” rész „Az *Ōshima hikki* feljegyzése Kūshankū mesterről” című alrészét), itt azonban az írásjegy szabályos *on’yomi* olvasatának megfelelő Kōsōkun olvasatot adja meg kiejtési segédlet (*furigana* 振仮名) gyanánt.

¹²¹ Funakoshi 1922: 51.

3. Váltakozó írásjegyek, kortárs kritikák

Habár Funakoshi egzakt leírása a Shōrin-ryū és Shōrei-ryū iskolák sajátosságairól, mestereiről és formagyakorlatairól úgy tűnhet, mint a *karate* történelmének egy hivatalosan kodifikált egysége, valójában azonban az általa leírtak egyáltalán nem maradtak kételyek és kritikák nélkül a kortársai körében. Ez részben köszönhető talán annak is, hogy Funakoshi munkáit összehasonlítva, a két iskola használata nem teljesen konzisztens: ahogy jelen tanulmányban korábban látható volt, az egyes formagyakorlatok besorolása néhol változott egyik iskoláról a másikra,¹²² ezen felül az iskolák neveit leíró írásjegyek is változtak az idők során.

Funakoshi az 1922-es könyvében a Shōrin-ryū leírására még az Itosu által is használt „fényes liget iskolája” jelentésű 昭林流 írásjegyeket használta,¹²³ ám ezt már az 1925-ös, második könyvében megváltoztatta az ugyanúgy Shōrin-ryū kiejtésű, de „kis liget iskolája” jelentésű 少林流 írásjegyekre.¹²⁴ Ez utóbbi Shōrin 少林 írásjegyek találhatók meg a híres kínai Shaolin-shi 少林寺 (japánul Shōrin-ji) templom nevében is, amely világszerte ismert a Bódhidharma 達磨 (kínaiul: Da Mo, japánul: Daruma) által ott megalapított kínai *chan* 禪 (japánul *zen*) buddhista felekezetről¹²⁵ és persze a kínai harcművészetekről.¹²⁶

Ez az írásjegycsere pedig aligha lehet véletlen egybeesés, tekintve hogy Funakoshi a későbbi, 1935-ös könyvében, a *karate* történelmi leírásának bevezetését már Bódhidharma-nagymester (Daruma-daishi 達磨大師) legendájával egészíti ki, aki a Shaolin templomban létrehozott egy, a „testet és tudatot edző módszert” (*shinshin-tanrenhō* 身心鍛錬法), amelyből kialakult a „Shaolin ökölharc” (japánul Shōrin-ji *kenpō* 少林寺拳法).¹²⁷ Funakoshi az 1935-ös könyvében már felveti, hogy ez a Shaolin templomban kifejlesztett küzdőstílus kerülhetett át Okinawára, és lett a mai *karate* alapja.¹²⁸

A kortársak közül Funakoshi elméletét talán a Shitō-ryū iskolát alapító Mabuni Kenwa bírálta legélesebben, aki a Nakasone Genwa-val közösen írt könyvében külön alfejezetet szánt a témának „Kétségek a Shōrin-ryū 昭林流 és Shōrei-ryū 昭靈流 iskolákról” (*Shōrin-ryū to Shōrei-ryū no gimon* 昭林流と昭

¹²² Bővebben lásd jelen rész „A két iskola: Shōrin-ryū és Shōrei-ryū” című alrészét.

¹²³ Vö. Funakoshi 1922: 5–6; Nakasone 1991: 62.

¹²⁴ Funakoshi 1925: 5–6.

¹²⁵ Hamar 2017: 137–139.

¹²⁶ Yang 2000: 25–47.

¹²⁷ Ez nem összekeverendő az azonos nevű, de a japán Sō Dōshin 宗道臣 (1911–1980) által, a XX. században megalapított modern Shōrinji *kenpō* 少林寺拳法 harcművészettel (Uozumi 2013: 29–30).

¹²⁸ 「少林寺拳法」となり、それが琉球に涉つて發達したものは今日の「空手」の淵源をなす「沖繩手」となつたのであろう。(Funakoshi 1935: 8–9).

靈流の疑問) címmel.¹²⁹ A többoldalas, aprólékosan összeállított esszé közlése jelen diskurzus keretein túlmutatva, egy külön tanulmányt is megtöltene, így az alábbiakban a terjedelemre való tekintettel csak röviden kivonatolom a könyvben felvetett legfontosabb érveket Funakoshi leírásával szemben. Mabuni és Nakasone az esszéjükét a következő felütéssel kezdik:

Funakoshi Gichin *sensei* a *karate* művészetét két irányzatra, a Shōrin-ryū 少林流 és Shōrei-ryū 昭靈流 iskolákra választja szét, ám úgy gondoljuk, nem egészen egyértelmű milyen alapon is különíti el ezeket az irányzatokat. Olybá tűnik, a formagyakorlatok e két iskola szerinti csoportosítása is onnantól kezdve jött létre, hogy a *karate* bemutatásra került a prefektúránkon [Okinawa] kívül, ugyanis még napjainkban is, a *karate* szülőhelyén, Okinawán sincs egyetértés a mesterek között e két iskolának a megkülönböztetéséről.¹³⁰

Majd ezt az érvüket alátámasztandó, egy másik kortárs mester, a Gōjū-ryū iskolát alapító Miyagi Chōjun 1936-os „A ryūkyū-i ökölharc *karate-dō* történeti áttekintése” (*Ryūkyū kenpō karate-dō enkaku gaiyō* 琉球拳法空手道沿革概要) című esszéjéből idéznek egy idevágó részletet,¹³¹ amelyben Miyagi szintén Funakoshi csoportosításával kapcsolatban fejezi ki egyet nem értését:

A közelmúltban számos teória született az ryūkyū-i *karate*iskolák kapcsán, nagyon úgy tűnik azonban, hogy ezek nagy része valójában csak történelmi bizonyíték nélküli, homályos találgatás, sötétben tapogatódzás. Az egyik ilyen, általánosan elterjedt elmélet szerint két nagy stílusra, a Shōrin-ryū 少林流 és a Shōrei-ryū 昭靈流 stílusra oszlik. [...] Miután azonban több szempontból átgondoljuk ezt a kijelentést, világosan látszik, hogy tévedés.¹³²

Ezután Mabuni és Nakasone szerzőpárosa öt külön pontban sorakoztatja fel a saját érveit arról, miért támadtak kételyek a két iskola megkülönböztetését és használt írásjegyeit illetően.¹³³ Ezeket terjedelmi okokból, a teljes fordítás közléte helyett, csupán vázlatosan közlöm a teljesség igénye nélkül:

¹²⁹ Mabuni–Nakasone 1938: 70–73.

¹³⁰ 富名腰義珍先生は空手の流派別を少林流と昭靈流とに區別して居られますが、然しその流派分類の根據は明白でないやうに思はれます。型を此の二流に類別することは空手が縣外に紹介せられた頃から生じたものらしく、現に空手の出生地たる沖縄の諸大家も此の流別には賛成して居られません。(Mabuni–Nakasone 1938: 70).

¹³¹ Vö. Miyagi 1936: 14; Mabuni–Nakasone 1938: 70.

¹³² 琉球の唐手の流派に就いては近時種々説をなすものあれども熟れも確實なる考證なく殆ど漠然たる臆測にして正に暗中摸索の觀あり。〈略〉幾多の方面よりの考察と闡明に依りその誤見たること明なり。(Vajda Viktória fordítása; Miyagi 1936: 14).

¹³³ Mabuni–Nakasone 1938: 70–71.

1. A Shōrin-ryū iskola nevére csak 1923 után kezdték el a 少林流 írásjegyeket használni a 昭林流 helyett.
2. Mind a 少林流 írásjegyek használata, mind pedig Daruma-daishi említése szintén 1923-ban történt, a Daruma-nak tulajdonított *Ekikinkyōgi* 易筋經義 című könyv hatására.¹³⁴
3. Az okinawai kézzel írott régi forrásokban (itt valószínűleg a ryūkyū-i *Bubishi* 武備誌 című műre történik utalás),¹³⁵ eredetileg Shōrin-ryū 昭林流 és Shōrei-ryū 邵靈寺流 írásjegyek találhatók, nem pedig Shōrin-ryū 少林流 és Shōrei-ryū 昭靈流.¹³⁶
4. Felmerül a kérdés, hogy akkor ezek szerint a Shōrin-ryū 少林流 meg egyezik-e a kínai Shaolin ökölharccal (Shōrinji *kenpō* 少林寺拳法), a Shōrei-ryū 昭靈流 pedig a Shōrei-ryū 邵靈寺流 iskolával? Ez (a szerzőpáros érvelése szerint) a forrásokat tekintve erősen kétségbe vonható.¹³⁷
5. Végül a szerzőpáros rámutat a Funakoshi Gichin könyveiben a különböző formagyakorlatok e két iskola szerinti csoportosításánál felmerülő inkonzisztenciákra. Ezt részletes táblázatban foglalják össze, amely alapján további négy pontot vetnek fel,¹³⁸ a klasszikus japán *iroha-uta* sorrendjében:

イ. Funakoshi a használt írásjegyekben nem a klasszikus forrásokra támaszkodik, így gyanítható, hogy maga a felosztás is a csak a saját értelmezése lehet.

ロ. Egyes formáknál a Shōrei-ryū és Shōrin-ryū iskolákba való besorolás három helyen is váltakozik a könyvek során, ezek közül egy esetben egy adott forma besorolása kétszer is megváltozott, így a harmadik

¹³⁴ Mabuni és Nakasone a könyv egy korábbi fejezetében külön esszében foglalkozik a Daruma-daishi (azaz Bódhidharma) személyéhez köthető eredetelmélettel (Mabuni–Nakasone 1938: 62). Röviden, Mabuni-ék okfejtése szerint, a Daruma mítosz népszerűségét annak köszönhetik, hogy 1920-ban jelent meg a *Ekikinkyōgi* 易筋經義 (magyar kiadásához lásd: Yang 2000) című könyv japán nyelvű fordítása *Jintsu jizai: Reiniku shūyō* 神通自在: 靈肉修養 (*Természetfeletti szabadság: A test és lélek fejlesztése*) címmel, Yoshida Shōhei 吉田正平 fordításában. A könyvhöz egy korabeli író, bizonyos Kōda Rohan 幸田露伴 írt előszót, amelyben már több helyen is említi a Shōrin *kenpō* 少林拳法 kifejezést (Yoshida 1920: 43–50). Megjegyzendő továbbá, hogy mind Yoshida 1920-as fordítása, mind pedig Funakoshi Gichin 1925-ös és 1935-ös könyvei (amelyben a 少林流 írásmód felbukkant), ugyanannak a Kōbundō 構文堂 nevű kiadónak a gondozásában jelentek meg (Gottner 2022a: 148–149; Mabuni–Nakasone 1938: 62, 72).

¹³⁵ Bővebben lásd a „A karate legendás mesterei” rész, „Az Ōshima hikki feljegyzése Kūshankū mesterről” című alrészét.

¹³⁶ Mabuni 1934: 83–175.

¹³⁷ 文献に見えるものと同一であるかどうか頗る疑問である。(Mabuni–Nakasone 1938: 70–71).

¹³⁸ Mabuni–Nakasone 1938: 71.

könyvben ugyanaz lett a besorolása, mint az elsőben.¹³⁹ Ez alapján Mabuni és Nakasone következtetlennel, ebből fakadóan pedig észszerűtlennek ítéli meg ezt a fajta iskolákhoz való csoportosítást.

- ハ. Mivel Funakoshi csoportosítása az eddigiek során többször is változott, semmi sem garantálja, hogy a jövőben nem fognak ugyancsak tovább változni.
- ニ. Mabuni és Nakasone szerint, ha Funakoshi csoportosítási szempontjait követjük, akkor például a Gōjū-ryū stílusban fellelhető Tenshō 轉掌 nevű formagyakorlat a Shōrei-ryū iskolához tartozna, dacára annak, hogy Miyagi a formagyakorlatot a *Bubishi* című könyvben található Rokkishū 六氣手 című fejezet alapján dolgozta ki, amelyet a *Bubishi* viszont a Shōrin-ryū 昭林流 iskolához sorol.¹⁴⁰

Végül Mabuni és Nakasone kijelentik, hogy a fenti érvek nyomán „úgy gondoljuk, ez a különböző iskolanevek alapján történő csoportosítás, mint elmélet, harmatgyenge lábakon áll”.¹⁴¹

Funakoshi érdemeit a *karate* korai terjesztésében persze nem lehet elvitatni, az pedig talán kis jóindulattal feltételezhető, hogy Funakoshi szándékai tiszták voltak: valószínűleg az iskolák konkrét meghatározásával, valamint a formák és mesterek csoportosításával valamiféle rendezettséget szeretett volna csempészni a *karate* történelmi és technikai részleteibe, hogy elejét vegye az érdeklődők közt előbb-utóbb várhatóan megjelenő kérdéseknek és félreértéseknek, parttalanná váló vitáknak. A kortárs kritikák alapján azonban az is látható, hogy véleményét nem osztották mestertársai. Így ez az eset egyben arra is kiválóan rávilágít, mennyi kérdés és ellentmondás merül fel a *karate* korai történetéről, és hogy ezt a művészet első népszerűsítői miképpen igyekeztek orvosolni.

Mindenesetre Funakoshi leírásai bár kétségtől a *karate* korai történetének, terjesztésének egy érdekes korszakába engednek bepillantást, az általa leírt információkat (már csak a kortárs kritikák, cáfolatok alapján is) azonban érdemes óvatosan kezelni, nem pedig egzakttörténelmi tényként elfogadni.

¹³⁹ Ezt a jelenséget jelen tanulmány is kiemelte, bővebben lásd jelen rész „A két iskola: Shōrin-ryū és Shōrei-ryū” című alrészét.

¹⁴⁰ Vö. Mabuni–Nakasone 1938: 71; Mabuni 1934: 85–91.

¹⁴¹ 私は此の流名分類を根據の薄弱な説なりと考へます。(Mabuni–Nakasone 1938: 71).

Fokozatok és versenyzés

Bevezető esszéjének negyedik, egyben utolsó részében Funakoshi izgalmas, a maga korában kifejezetten progresszív véleményét fejt ki a *karate* jövőjével, pontosabban a fokozatrendszer és a versenyek bevezetésével kapcsolatban. Ezek a dolgok egy mai gyakorló számára, napjainkban már evidensnek tűnhetnek, az 1920-as években azonban, amikor ezt az addig évtizedekig titokban, a ma már alapvetőnek tekintett külső formalitások (fehér edzőruha, színes övek stb.) nélkül gyakorolt okinawai harcművészetet igyekeztek meghonosítani a japán főszigeteken, ez bizony még nagy lépésnek számított.

Maga a fokozatrendszer is egy akkor viszonylag új, mindössze néhány évtizede fennálló, kifejezetten modern vívmánynak számított a japán harcművészetek több évszázados történelmében. A ma is ismert tanuló- (*kyū* 級) és mesterfokozatok (*dan* 段), valamint az azok jelzésére szolgáló különböző színű övek (*obi* 帯) bevezetése a Kōdōkan *jūdō* 講道館柔道 harcművészetet 1882-ben megalapító Kanō Jigorō 嘉納治五郎 nevéhez fűződik: az első *dan* fokozatokat kezdeti tanítványainak 1883-ban adományozta, akik 1886-ban kezdtek megkülönböztetésül fekete övet viselni, a fokozatokról pedig 1894-től kezdve adtak papíralapú diplomákat. A különböző színű övek bevezetése is már 1923-ban megtörtént Kanō által: a teljesen kezdők világoskék övet hordtak, a kezdők pedig fehéret. Az első három *kyū* fokozatra (amely csökkenő számsorban közelít a *dan* fokozathoz) a gyerekek ibolyaszín, a felnőttek pedig világosbarna övet viseltek. Ezt követték a *dan* fokozattal rendelkezők (*yūdansha* 有段者), akiknek az öve már fekete volt.¹⁴²

Funakoshi saját visszaemlékezései szerint, az 1936-ban megnyílt Shōtōkan 松濤館 edzőteremben (*dōjō* 道場), már kialakította a *dan* és *kyū* fokozatokhoz szükséges követelményeket.¹⁴³ Más források szerint, már 1924-ben – tehát a könyvében leírtak megjelenése után mindössze két évvel –, a Keiō Egyetem (Keiō Gijyuku Daigaku 慶應義塾大学) *karate*klubjában már bevezették a *jūdō*-ban is használt edzőruhát (*keikogi* 稽古着),¹⁴⁴ illetve a *dan-kyū* fokozatrendszert – korabeli képeken az is látható, hogy maga Funakoshi a kínai harcművészetek mintájára, oldalt kötötte meg az övét.¹⁴⁵

Még érdekesebb azonban, amit Funakoshi a versenyzésről ír: bár az esszében a fejezetcím a fokozatrendszerre, rangokra (*kaikyū* 階級) vonatkozik, Funakoshi

¹⁴² Kanō Sensei Biographic Editorial Committee 2009: 79–81, 111–117.

¹⁴³ Funakoshi 2007: 104–107.

¹⁴⁴ Ez az, amelyet ma a laikusok „karateruhának” neveznek, dacára annak, hogy eredetileg Kanō Jigorō vezette be. Előtte, őshazájában a *karate* gyakorlása egyszerű nadrágban, meztelen felsőtesttel folyt, és csak az 1920-as években jelent meg a *jūdō* edzőruha használata a *karate*-ban (Uozumi 2013: 178).

¹⁴⁵ Stevens 2003: 72–73.

azonban már a kezdősorokban tágabb értelemben a versenyzésről (*shiai* 試合) is szót ejt. Érvelése szerint, mivel a *karate* a test gyenge pontjaira (*kyūsho* 急所) mért ütésekkel akár halált is okozhat, így akárcsak a régi kardvívás (*kenjutsu* 剣術) esetében, nem alkalmas a modern cselgáncs (*jūdō* 柔道) és bambuszvívás (*kendō* 剣道) sportokban gyakorolt versenyzésre, így ezek alapján fokozatrendszer sem lehet számára kialakítani. Érdemes megjegyezni, hogy a hazai ismeretterjesztő irodalomban, látszólag Funakoshi érvelésének ez a fele maradt csak meg, hiszen személyét megrögzötten tradicionalistának, a versenyzést keményen elutasítónak írják le. Zsolt Péter, a *Japán–magyar karate szakszótár* című könyvében például, Funakoshi életrajzánál kategorikusan kijelenti:

A kor igényei egyre inkább a sport és a versenyzés felé közelítették a karatét is, melytől Funakoshi mester mindig is nagyon tartott. 1957 áprilisában bekövetkezett haláláig nem is voltak versenyek, de már 1957 októberében, a J.K.A. vezetésével megrendezték az Első Japán Országos Bajnokságot.¹⁴⁶

Ez a fajta elgondolás, a tradicionalisták szembenállása a versenypártiakkal pedig élénk viták témája volt a nyolcvanas évek hazai harcművészeti életében, olyan esszékkel, amelyekben a „sportkaratét” egyenesen „a karate vadhajtasának” tartották.¹⁴⁷

Érdekes ezt szembeállítani maga Funakoshi korai írásával, aki viszont nem ítélte el sem a versenyek, sem pedig a védőfelszerelések bevezetését. Ahogyan a *kendō* kapcsán is megjegyzi:

Azóta persze, mivel ma már tudnak olyan eszközöket használni, mint amilyen a sisak (*men* 面) és az alkarvédő (*kote* 小手), a *kendō* éle is valamelyest csorbult ugyan, így viszont már a puszta harcművészettől (*bujutsu* 武術) valamivel közelebb jutott a testedzéshez (*undō* 運動).

A mi *karate* művészetünkben is, ahogy annak kutatása lassú léptekkel, de minduntalan halad előre, ha olyan irányba haladunk, hogy védőfelszereléseket (*bōgu* 防具) használunk, és a *kyūsho*-pontok támadását betiltjuk, úgy akár a felszereléstől, ruházattól függően még az sem kizárt, hogy a *jūdō* és *kendō* sportokhoz hasonló fokozatrendszer legyen bevezetve. Mi több, úgy gondolom, hogy elkerülhetetlenül is ide fogunk eljutni a fejlődésben.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Az utolsó mondat véleményem szerint (akár az eredeti szerző szándékától függetlenül is) azt a benyomást kelti, mintha Funakoshi tanítványai a mester életében (annak tiltakozása miatt) nem is „mertek volna” versenyt rendezni, ami aztán „első dolguk” lett, amint az idősebb mester nem tudott már ellenkezni a versenyek ellen (Zsolt 2026: 40).

¹⁴⁷ Tótság–Gulyás 1983: 103–111.

¹⁴⁸ その後、今の面や小手道具が出来たので、剣道としては幾分墮落したが、これだけ武術より運動に接近したのであつた。わが「唐手」も漸次研究の歩を進めて、防具

Érdemes megjegyezni, hogy Funakoshi a *kendō* kapcsán a „csorbult” szóra eredetileg a *daraku* 墮落 kifejezést használja: ez valóban rendelkezik „hanyatlás”, „lezültség” jelentéssel is,¹⁴⁹ így a kontextustól függően jogosan tekinthető elmarasztalásnak – a mondat második felében azonban akár pozitív dologként is értelmezhető, hogy a *kendō* már a pusztá harctechnikákon (*bujutsu* 武術) továbblépve, testedzéssé (*undō* 運動), testnevelő tevékenységgé vált. A teljes esszé kontextusát tekintve, lehet érvelni amellett, hogy ez Funakoshi számára inkább fejlődést, egy olyan kompromisszumot jelentett, amely hosszú távon több előnnyel jár, mint hátránnyal. A védőfelszerelések és versenyek bevezetését Funakoshi nem pesszimizmussal fogadja, hanem a fejlődés természetes és szükséges velejárójaként tekinti – ezt támasztja alá, hogy ugyanebben az esszéjében ő maga az, aki felveti a *kata* mint versenyszám lehetőségét is:

Az igazat megvallva, a jelen állapotot tekintve, szó sincs arról, hogy a formagyakorlatok bemutatásánál ne tudnánk a mozdulatok kivitelezésének és értelmezésének megvitatásán alapuló pontrendszert kialakítani.¹⁵⁰

Miután ezt kijelenti, a következő, egyben záró gondolatában el is marasztalja a klasszikus gyakorlatban az objektivitás hiányát: mindössze a mester szubjektív véleményén és a gyakorlással eltöltök évek számán alapuló megítélése egy gyakorló kompetenciájának, Funakoshi utolsó mondata szerint: „mint értékelési alap, bizony rendkívül gyenge lábakon áll”.¹⁵¹

A korabeli mesterek munkásságát vizsgálva pedig, általánosan elmondható, hogy a küzdelmet, a versenyzést és a védőfelszereléseket nem feltétlen ellenezték: a *karate* 空手 mint „üres kéz” jelenlegi ismereteink szerinti legelső írott felbukkanása Hanashiro Chōmo 花城長茂 munkájában található, amelynek címe: *Karate kumite* 空手組手 (*Karate küzdelem*). Sajnos a könyvnek mindössze egyetlen oldala maradt fenn, amely viszont különböző küzdelmi gyakorlatok végrehajtását jegyzi le.¹⁵² Motobu Chōki 1924-es könyve szintén a *Okinawa kenpō karate-jutsu: Kumite-hen* 沖縄拳法唐手術・組手編 (*Okinawai ökölharc: karatetechnikák: A küzdelem fejezete*) címmel jelent meg, amelyben összesen 11 különböző páros küzdőgyakorlatot ismertet.¹⁵³ Mabuni

を備へ、急處を禁じて行るやうになれば、或は身仕度[身支度]の如何に依つては柔剣道と同じく階級を附けることが出来ないとも限らない。又是非そこまで進展して行かねばならないと思ふ。(Funakoshi 1922: 7–8).

¹⁴⁹ Varrók 2015: 760.

¹⁵⁰ 強ひて云へば、今の處でも型を實演させて、手の使ひ振りなり、意味なりを問答して採點の出来ないと思ふのではない。(Funakoshi 1922: 8).

¹⁵¹ 評價したのであるから其の標定が頗る薄弱であつたのである。(Uo).

¹⁵² Nakasone 1991: 64; Kadekaru 2017: 106–107.

¹⁵³ Motobu 1924: 20–81.

és Nakasone könyvében pedig látható egy fénykép, amelyen Mabuni Kenwa egy bizonyos Matsubara Rizaemon 松原利左エ門 társaságában, kezdetleges védőfelszerelést viselve látható.¹⁵⁴

Nem kívánom persze azt a látszatot sem kelteni, mintha Funakoshi végső célja a *karate* olimpiai sporttá formálása lenne, a fentiek ismeretében azonban az a meglátás sem állja meg teljesen a helyét, hogy maga Funakoshi hevesen ellenkezett volna bármiféle küzdelem, védőfelszerelés és versenyzés ellen a *karate* kapcsán. Mint minden, úgy ez sem fekete-fehér, a válasz valahol közép-úton lesz. Az sem kizárható, hogy élete vége felé, mikor látta, milyen irányt vett a sport útján elindított *karate* Japánban, Funakoshi valóban kifejezhette ellenszenvét – ám legalábbis a *karate* terjesztésének hajnalán, az akkori gondolatait vizsgálva, még nincs nyoma a versenyek ellenzésének.

Konklúzió

Funakoshi bevezető esszéjének a címében, a korabeli érdeklődők nevében teszi fel a kérdést: Mi a *karate*? Majd pedig igyekszik ezt megválaszolni, a *karate* eredetének, iskoláinak, formagyakorlatainak és várható jövőjének ismertetésével. Ezáltal az írása minden lelkes érdeklődő számára alapvető, talán még napjainkban is megkerülhetetlen olvasmánnyá vált.

A szövegből a japán főszigeten valószínűleg először ismerhették meg a régi legendás mesterek, a múlt kódéba vesző, ősi iskolák nevét és eredetét, a *karate* történetének legkorábbi fennmaradt legendáit és forrásait, valamint a könyv publikálásakor aktuális helyzetét, alapvető tananyagának felépítését és fejlődésének kijelölt irányát. Ugyanakkor, mint sok elsődleges forrásnál, itt is tetten érhetők (akár a korban az információk nehezebb hozzáférhetősége, akár a szerző saját narratív döntése miatt) téves, vagy csak részben igaz információk, ellentmondások, jogosan kritizálható állítások.

Jelen tanulmányban az azóta született kutatások, további ismeretterjesztő művek, közvetett bizonyítékok, valamint más kortárs források vizsgálatával és bemutatásával igyekeztem bővíteni, kibontani a Funakoshi által írottakat, reményeim szerint teljesebb képet adva arról a világról, amelybe Funakoshi rövid (de annál korszakalkotóbb) esszéje még csak bepillantást nyújtott. Ugyanakkor az általa leírtakat kontextusba helyezve, igyekeztem jobban megvilágítani azok valóságtartalmát, felmerülő ellentmondásait, tévedéseit és mai értelmezésének megfontolandó pontjait. Volt, ahol az eredeti forrás megismerésével pontosabb képet kaphattunk a múlttól, más esetekben csak további kérdések, ellentmondá-

¹⁵⁴ Mabuni–Nakasone 1938: 20.

sok, és általában a szájhagyomány útján terjedő legendák megbízhatatlanságának emlékeztetői merültek fel.

Látható volt, hogy Funakoshi kijelentéseit nem feltétlenül osztotta a korabeli szakma, amely bennünket is figyelmeztet, hogy (néhol talán csak személyes teóriának tekinthető) állításait nem szabad napjainkban sem kritika nélkül elfogadnunk, tényként továbbadnunk az érdeklődők új generációinak. A versenyzésről és fokozatokról megfogalmazott korai gondolatai pedig már-már provokatívan szembemennek a róla kialakult mai képünkkel, amely mindenképpen érdekes vitaindítónak tekinthető, továbbá emlékeztet arra, hogy a legtöbb kérdésben nincsenek abszolút válaszok.

Mindent összevetve, Funakoshi eredeti, legelső könyvében publikált bevezető esszéje szövegének, valamint az esszé történelmi kontextusának bővebb megismerése mindenkinek lehetőséget kínálhat a tradicionális *karate*-vel kapcsolatos hazai berögződések felülvizsgálására vagy legalábbis mélyebb átgondolására. Remélhetőleg mind a tanulmány során lefordított (függelékben közzétett) esszé, mind pedig a tanulmány maga talán segíthet közelebb kerülni a válaszhoz arra a kérdésre, hogy „Mi a *karate*”?

Felhasznált irodalom

Elsődleges források

- Clayton, Bruce D. 2004. *Shotokan's Secret: The Hidden Truth Behind Karate's Fighting Origins*. USA: Black Bent Books – O'hara Publications Inc.
- Funakoshi Gichin 2007. *Életem a karate-dō*. Budapest: HUNOR Kiadó.
- Funakoshi Gichin 富名腰義珍 1922. *Ryūkyū Kenpō Karate* 琉球拳法唐手 [Ryūkyū ökölharc *karate*] Tokió: Bukyōsha.
- Funakoshi Gichin 富名腰義珍 1925. *Rentan Goshin Karate-jutsu* 鍊膽護身唐手術 [Önvédelmi edzés a *karate* technikáival]. Tokió: Kōbundō.
- Funakoshi Gichin 富名腰義珍 1935. *Karate-dō Kyōhan* 空手道教範 [A *karate* útjának tanítási módja]. Ōkuma: Kōbundō.
- Funakoshi, Gichin 1973. *Karate-dō Kyōhan: The Master Text*. [Ford. Ohshima, Tsutomu]. Tokió: Kodansha International Ltd.
- Funakoshi, Gichin 1975. *Karate-do: My Way of Life*. Tokió – New York: Kodansha International.
- Godshaw, Alan 2015. *Kata dictionary*. <https://alangodshaw.com/photos/%e7%9b%ae%e9%8c%b2%e3%81%ae%e5%bd%a2/> (utolsó letöltés: 2025. 12. 14.)
- Hinatsu Shigetaka 日夏繁高 1920. *Honchō bugei shōden* 本朝武芸小傳. Tokió: Dai Nippon Butokukai Honbu. <https://doi.org/10.11501/927114>
- Kaibara Yoshifuru 貝原好古 1697. *Yamato-koto hajime* 和事始 [Bevezetés a japán dolgokba]. Edo: Kokusho sōmokuoku. <https://doi.org/10.20730/100125252>
- Kano, Jigoro 2013. *Kodokan Judo: The Essential Guide to Judo by Its Founder Jigoro Kano*. Tokió: Kodansha International.

- Kim, Richard 1974. *The Weaponless Warriors*. Santa Clarita: O'hara Publications.
- Mabuni Kenwa – Nakasone Genwa 摩文仁賢和・仲宗根原和 1938. *Kōbō Jizai Goshin Kenpō. Karate-dō Nyūmon* 攻防自在護身拳法・空手道入門 [Szabadon támadó és védekező önvédelmi ökölharc: Bevezetés a karate útjába]. Tokió: Kyōbunsha.
- Mabuni Kenwa 摩文仁賢和 1934. *Kōbō Jizai Karate Kenpō. Seipai no Kenkyū* 攻防自在空手拳法・十八の研究 [Szabadon támadó és védekező karate ökölharc: A Seipai formagyakorlat kutatása]. Tokió: Yōju shorin.
- Matrasko – Chryl 2001. *Interview with Reknown Aikidoist John Stevens*. <https://web.archive.org/web/20080919153805/http://www.aikido-world.com/articles/JohnStevens-interview1.htm> (utolsó letöltés: 2025. 11. 08.)
- Miyagi Chōjun 宮城朝順 1936. „Ryūkyū kenpō karate-dō enkaku gaiyō 琉球拳法空手道沿革概要 [A ryūkyū-i ökölharc karate-dō történeti áttekintése].” *Tōka* 糖華 [Cukorvirág] 1936/2, 60–65.
- Motobu Chōki 本部朝基 1926. *Okinawa kenpō karate-jutsu: Kumite-hen* 沖繩拳法唐手術・組手編 [Okinawai ökölharc karate technikák: A küzdelem fejezete]. Oszaka: Karate Fukyūkai.
- Nagamine, Shoshin 1998. *The Essence of Okinawan Karate-do*. Vermont: Tuttle Publishing.
- Nakasone Genwa 仲宗根原和 (főszerk.) 1991. *Karate-dō Taikan* 空手道大観 [Áttekintés a karate útjáról]. Tokió: Rokurindō shoten [utánn nyomott kiadás az 1938-ban megjelent eredeti alapján].
- Quinn, Cameron 2020. *The Budo Karate of Mas Oyama: Philosophical Foundations of Japan's Strongest Fighting Art*. [Second Edition]. Tamborine: Cameron Quinn Productions.
- Stevens, John 2003. *A három budo mester*. [Ford. Jóvér Béla]. Budapest: Hunor Kiadó.
- Stevens, John 2005. *Jamaoka Tessu. A „kard nélküli iskola” megalapítójának élete*. [Ford. Tóth Andrea]. Budapest: Szenzár Kiadó.
- Stevens, John 2013. *The Way of Judo*. Boston – London: Shambhala.
- Tobe Yoshihiro 戸部良熙 1762a. *Ōshima hikki* 大島筆記 [Feljegyzések Ōshima-szigetéről]. Nishihara: Ryūkyū Daigaku fuzoku toshokan, Iha Fuyū-bunko. <https://doi.org/10.24564/ih03001>
- Tobe Yoshihiro 戸部良熙 1762b. *Ōshima hikki* 大島筆記 [Feljegyzések Ōshima-szigetéről]. Tokió: Koku bungaku kenkyū shiryōkan, Mitsui-bunko kyūzō shiryō. <https://doi.org/10.20730/200017482>
- Tobe Yoshihiro 戸部良熙 1762c. *Ōshima hikki* 大島筆記 [Feljegyzések Ōshima-szigetéről]. Kōchi: Kōchi kenritsu Kōchi-jō rekishi hakubutsukan, Yamauchi-bunko. <https://doi.org/10.20730/100120856>
- Tótzs András – Gulyás Péter 1983. *Karate: A legendák sportja*. Budapest: Sportpropaganda.
- Ujvári Miklós 1986. *A délkelet-ázsiai harci művészetek*. Budapest: Magánkiadás.
- Yang, Jwing-Ming 2000. *Qigong – Az örök fiatalság forrása. Da Mo (Bodhidharma) híres tanításai az izmok és inak átalakításáról, valamint a velőtisztításról. Válogatott Qigong-gyakorlatok haladóknak*. [Ford. Szabados Levente]. Budapest: Lunarimpex.
- Yoshida Shōhei 吉田正平 1920. *Jintsu jizai: Reiniku shūyō* 神通自在: 靈肉修養 [Természetfeletti szabadság: A test és lélek fejlesztése]. Tokió: Kōbundō.
- Zsolt Péter 2026. *Japán–magyar karate szakszótár*. Budapest: ZEN-IT Web Solutions Kft.

Felhasznált másodlagos szakirodalom

- Balogh András 2018. *Délkelet-Ázsia történelme*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Bartos Huba – Hamar Imre 2019. *Kínai–magyar szótár II. kötet* 汉匈词典 下. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Bishop, Mark 1999. *Okinawan karate: Teachers styles and secret techniques*. Rutland: Tuttle Publishing.

- Feldmann, Thomas 2025. *An Annotated Bibliography of Funakoshi Gichin. Including a list of selected books and articles*. Düsseldorf: Lulu Press.
- Gottner Richárd Gábor 2020. „A japán *jūdō* terminológia magyar fordításának problémái: Támpontok egy szakzsargon megreformálásához.” *Távol-keleti Tanulmányok* 11.2: 111–151. <https://doi.org/10.38144/TKT.2019.2.5>
- Gottner Richárd Gábor 2022a. „A karate megismerésének tíz cikkelye: Itosu Ankō levelének fordítása és elemzése.” *Távol-keleti Tanulmányok* 14.2: 137–174. <https://doi.org/10.38144/TKT.2022.2.6>
- Gottner Richárd Gábor 2025. *A japán dzsúdzsucu szakirodalmának vizsgálata a Meidzsi és Taisō korszakban*. PhD disszertáció. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem. <https://doi.org/10.15476/ELTE.2025.280>
- Gottner, Richárd Gábor 2022b. „A Brief Introduction to the Development of Karate-terminology” In: Petra Doma – Ferenc Takó (eds.) *“Near and Far” 10/1: Proceedings of the Annual Conference of ELTE Eötvös Collegium Oriental and East Asian Studies Workshop, 2020*. Budapest: Eötvös Collegium, 89–104.
- Hamar Imre 2017. *A kínai buddhizmus története*. Budapest: ELTE Konfuciusz Intézet.
- Hidvégi Zsófia 2020. „A ryūkyūi nyelv revitalizációja hagyományos tanórai környezetben: A tanítási segédanyagokkal kapcsolatos problémák.” *Távol-keleti Tanulmányok* 11.1: 113–128. <https://doi.org/10.38144/TKT.2019.1.6>
- Kadekaru Tōru 嘉手苺徹 2017. *Creating and Developing Okinawan Karate. The significance of transitions in the term “karate”* 沖縄空手の創造と展開・名称の変遷を手がかりにして. PhD disszertáció. Tokió: Waseda Egyetem (Sporttudományi Kar).
- Kanō Sensei Biographic Editorial Committee 2009. *Jigoro Kano and the Kodokan: An Innovative Response to Modernisation*. Alexander Bennett ed., transl. Tokyo: Kodokan Judo Institute.
- Kerr, George H. 2000. *Okinawa: The History of an Island People*. Singapore: Tuttle Publishing.
- Kokuritsu Kokugo Kenkyūjo 国立国語研究所 2001. *Okinawago jiten* 沖縄語事典 [Az okinawai nyelv szótára]. Tōkyō: Zaimushō Insatsu Kyoku.
- Lu Jianwei 盧姜威 2015. „Okinawa karate no kata meishō nitsuite no hitokōtsu 沖縄空手の型名称についての一考察 [Egy gondolat az okinawai karate formagyakorlatainak elnevezésével kapcsolatban]” *Ryūkyū Karate no rūtsu wo saguru jigyō chōsa kenkyū hōkokusho* 琉球空手のルーツを探る事業調査研究報告書 [A ryūkyū-i karate gyökereit kereső kutatások tanulmánykötete], 81–87.
- Matsui, Masato – Kurokawa, Tomoyoshi – Song, Minako I. 1981. *Ryukyū: An Annotated Bibliography*. Honolulu: University of Hawaii.
- McCarthy, Patrick 2016. *Bubishi. The Classic Manual of Combat*. Hong Kong: Tuttle Publishing.
- Oimatsu Shin’ichi 老松信一 – Ueshiba Kisshōmaru 植芝吉祥丸 1982. *Nihon budō taikai. Vol. 6. Jūjutsu – Aikijutsu* 日本武道大系・第六卷. 柔術・合気術 [A japán harcművészetek összefoglalása. 6. rész. *Jūjutsu – Aikijutsu*]. Tōkyō: Dōhōsha Shuppan.
- Quast, Andreas 2016. „Creation and Creator” In: McCarthy, Patrick *Bubishi. The Classic Manual of Combat*. Hong Kong: Tuttle Publishing, 67–111.
- Sakihara, Mitsugu 1972. „Ryūkyū’s tribute-tax to Satsuma during the Tokugawa period.” *Modern Asian Studies* 6: 329–335. <https://doi.org/10.1017/S0026749X00004157>
- Szabó Balázs 2010. *A dzsúdzsucu fogásrendszere és eszmeisége: Forrástanulmány a japán művelődéstörténethez*. PhD disszertáció, Budapest: ELTE BTK, Nyelvtudományi Doktori Iskola, Japán filológia doktori program.
- Szabó Balázs 2014. „A hadtudomány oktatása a kora-újkori Japánban.” *Távol-keleti Tanulmányok* 5.1–2: 125–145.
- Szabó Balázs 2016. „Bevezetés a samurájok oktatásába: Yamaga Sokō Bukyō shōgakuja.” *Távol-keleti Tanulmányok* 7.2: 27–74.

- Uozumi Takashi 魚住孝至 2013. *Budō no rekishi to sono seishin* 武道の歴史とその精神 [A budō történelme és szellemisége]. Katsuura: Kokusai Budō Daigaku, Budō-sport kagaku kenkyūsho.
- Varrók Ilona (főszerk.) 2015. *Japán-magyar nagyszótár*. Budapest: Japán Stúdiók Alapítvány.
- Watatani Kiyoshi 綿谷雪 – Yamada Tadashi 山田忠史 1978. *Bugei ryūha daijiten: Zōbo daikait-ei* 武芸流派大辞典・増補大改訂 [A harcművészeti iskolák nagyciklopédiája: Bővített átdolgozott kiadás]. Tōkyō: Tōkyō kopii shuppanbu.
- Weng Xinhui 翁信輝 2015. „Fukken-nanken no rekishi to bunka oyobi kokunaigai denpa no kenjū »Goso-ken«, »Nan-Shōrin Goso kakuyō-ken«, »Shōtōkan-ryū«, »Gōjū-ryū« wo rei to shite 福建南拳の歴史と文化及び国内外伝播の研究 »五祖拳«, »南少林五祖鶴陽拳«, »松濤館流«, »剛柔流«を例として [A Fukien-i déli ökölharc történelme és kultúrája, valamint bel- és külföldi elterjedésének kutatása az „Öt ős ökle”, a „Déli-Shaolin Öt ős daru ökle”, a „Shōtōkan iskola” és a „Gōjū iskola” példáján keresztül].” *Ryūkyū Karate no rītsu wo saguru jigyō chōsa kenjū hōkokusho* 琉球空手のルーツを探る事業調査研究報告書 [A ryūkyū-i karate gyökereit kereső kutatások tanulmánykötete], 49–51.

Függelék

Első fejezet: Mi a karate?

第一章 唐手とは何ぞや

Első rész: A karate történelme (*rekishi* 歴史)

Vessünk próbaként egy pillantást egy Japán térrépre: hosszúkás szigeteket láthatunk sorakozni, amelyek mintha csak ott lebegnének Japán déli részén. Ez az úgynevezett Ryūkyū-szigetvilág 琉球群島, nevezetesen a mai Okinawa 沖縄.

Ezen az Okinawán található egy olyan csodálatos harcművészet, amely már a régmúlt koroktól fogva, a világ egyik büszkesége lehetne. Nem közelharc (*jūjutsu* 柔術) és nem is ökölvívás (*kentōjutsu* 拳闘術), bár kissé hasonlít, de mégis teljesen más: azokon kívül eső, egyedi ágként kell megkülönböztessük, hiszen marokbot (*suntetsu* 寸鉄) használata nélkül, pusztakézrel képes az elleneséget összezúzni, így alkalmas az önvédelemre. Ez Okinawa különleges ökölharc-rendszere (*kenpō* 拳法), az úgynevezett „kínai-kéz” (*karate* 唐手), másik nevén „üres kéz” (*karate* 空手).¹⁵⁵

¹⁵⁵ Bár Funakoshi hivatalosan majd csak az 1935-ös *Karate-dō Kyōhan* 空手道教範 (*A karate útjának tanítási módja*) című könyvének címében fogja először az „üres kéz” írásjegyekkel írt *karate* 空手 kifejezést használni a „kínai kéz” írásjegyeket használó *karate* 唐手 szó helyett, de már itt is megjelenik ez a fajta írásmód. Az „üres kéz” írású *karate* 空手 legkorábbi előfordulása 1905-ből származik, Hanashiro Chōmo 花城長茂 mester könyvének, a *Karate kumite*

Arról szólva, hogy Okinawán ez a *karate* mikor alakult ki, csak szóbeszéd maradt fenn, melyek úgy tartják, hogy réges-rég, napjainktól [1922] számítva nagyjából kétszáz évvel ezelőtt, a Shuri 首里 városhoz közeli Akata 赤田 faluban élt egy bizonyos Sakugawa 佐久川, aki Kínában 支那 tanulta a *karate* művészetét, majd miután onnan visszatért, „Karate Sakugawa” 唐手 佐久川 néven vált ismertté.¹⁵⁶ Ugyancsak száznegyven évvel ezelőtt, a Tosartományból 土佐 származó Tobe 戸部 úrnak az *Ōshima hikki* 大島筆記 (*Feljegyzések Ōshimából*) című írása szerint, Shuri városából egy bizonyos Shimahira 潮平 elbeszélésében¹⁵⁷ volt egy Kūshankū 公相君 nevű ember¹⁵⁸ Kínából,¹⁵⁹ aki számos tanítványát magával hozva érkezett, és az ökölharc (*kenpō* 拳法) egy formáját tanította.

Továbbá egy legenda szerint, a nyugati időszámítás szerinti XIV. század végén Shō Hashi 尚巴志 király, Okinawa három királyságának (Sanzan 三山) egyesítése után,¹⁶⁰ azzal a nagyszabású elgondolással, hogy egy felvilágosult kormányzáson alapuló államot hozzon létre, betiltotta a fegyverviselést, ezzel törekedve egy polgári társadalom kialakítására és a nemzetközi kereskedelem felvirágoztatására. Keichō 慶長 14. évében (1609) azonban, a Satsuma 薩摩 tartomány [Okinawát] a saját államához csatolta, aminek következtében minden fegyvert elkoboztak. Vajon nem emiatt merülhetett-e fel az szóbeszéd, hogy ez az időszak követelte meg egy pusztakezes harci módszer kidolgozását? Bár talán mindegyik legendában van némi igazság, ám hiteles történelmi bizonyítékok nélkül egyik sem több, mint pusztá találgatás.

空手組手 (*Karate küzdelem*) címében maradt fenn (Gottner 2022a: 146; Nakasone 1991: 64; Kadokaru 2017: 106–107).

¹⁵⁶ A 唐手 írásjegy alternatív olvasási módjai miatt elterjedtek még a Tōde Sakugawa, Tōdi Sakugawa stb. írásmódok is, Funakoshi ebben a könyvében azonban következetesen a „Karate Sakugawa” olvasási módot adta meg.

¹⁵⁷ Funakoshi 1925-ös későbbi könyvében Shihanja – mindkettő egyaránt Shiohira Pēchin Seisei 潮平親雲上盛成 személyét takarja; az *Ōshima hikki* különböző változataiban Shihira és Shibira olvasási móddal is szerepel.

¹⁵⁸ Az írásjegyek helyes *on’yomi* 音読み (kínai hangalakot követő) olvasási módja szerint Kōsōkun lenne (az eredeti *Ōshima hikki* különböző változataiban pedig Kōshankin コウシャキン és Kōshōkin コウシャウキン olvasatok is előfordulnak), de itt Funakoshi kifejezetten a Kūshankū olvasatot jelölte meg.

¹⁵⁹ Érdekes talán megjegyezni, hogy Kína megnevezésére Funakoshi esszéjében a Shina 支那 szót használja, míg az *Ōshima hikki* eredeti szövege a (*karate* 唐手 eredeti nevében is szereplő, kínai Tang 唐 dinasztiára utaló) Hontō 本唐 megnevezést használja.

¹⁶⁰ Ryūkyū történelmében a „három királyság korában” (*Sanzan jidai* 三山時代) 1322–1429 között a fősziget, Okinawa három külön államra tagolódott: az Északi (Hokuzan 北山), a Középső (Chūzan 中山) és a Déli Királyságra (Nanzan 南山). Shō Hashi 尚巴志 (1422–1439), aki a Középső Királyság uralkodója volt, meghódította az északi és a déli királyságokat és új, egységes államot hozott létre Okinawa szigetén.

Namármost, az én elgondolásom szerint, vajon nem értelmezhető-e mindez úgy, hogy ami a ryūkyū-i ökölharc, másnéven „kínai kéz” (*karate* 唐手) művészetévé vált, az akkor alakult ki, mikor a [kínai] Tang-imádattal időszerűen (Tō-takashi jidai 唐崇拜時代) Kínából, a kínai harcművészetek (*shina bujutsu* 支那武術) gyakorlatait, az Okinawán már eleve meglévő *te* 手 küzdőművészetet „megfűszerezve” hozzáadták, összehasonlító tanulmányaik eredményeként annak erősségeit átvették, és a Tang-dinasztiát jelentő *kara* 唐 írásjegyet elé toldva adták neki a *karate* 唐手 azaz „kínai kéz” nevet, ekkor elnyerve a ma egészségfejlesztéséről is ismert, végleges formáját?

Ha ellátogatunk az okinawai vidékekre, azt láthatjuk, hogy ünnepek alkalmával a férfiak háromhúros hangszer (*shamisen* 三味線) kíséretében táncot járnak. Ennek a táncnak a lépései azonban, az egyszerű táncoktól eltérően, igencsak hasonlítanak a *karate* mozdulataira. Ez alapján nem gondolhatnánk-e azt, hogy ezek az Okinawán őshonos táncmozdulatok a mai „kínai kéz” (*karate* 唐手) elődjének tekinthetők?

És van itt még egy dolog: előfordul, hogy még azok a három-négy éves gyerekek is, akik még semmilyen oktatásban nem részesültek, mikor összeverekednek, tüstént ökölbeszorított kézzel hadonászva esnek egymásnak. Ilyenformán, még ha erre úgy is tekintünk, mint ami az okinawai ember vérében van, az eredete mégis a messzi ókorba nyúlik vissza, amely hosszú időn át öröklődve adódott tovább. Ezért semmiképpen sem gondolhatjuk, hogy mindez egy közel-múltban, napjainkban kialakult dolog.

Az azonban, hogy az okinawai emberek a kínaiak tanítványaként, kínai harcművészeteket tanultak, ugyancsak egy olyan tény, amelyet nem lehet elvitatni, hiszen egykoron az idelátogató kínai követi küldöttségekkel (*sappōshi* 冊封使) együtt érkező katonatisztek közt volt Anson アソン (Shōrei-ryū 昭靈流), kinek tanítványai Naha 那覇 városából Sakiyama 崎山, Gushi 具志, Nagahama 長濱 és Tomoyori 友寄. Iwā イワー (Shōrin-ryū 昭林流), kinek tanítványai Shuri 首里 városából Matsumura 松村, Kume 久米 falvából pedig Maezato 前里 és Kogusuku 潮城.¹⁶¹ Wai Shin Zan ワイシンザン (Shōrei-ryū 昭靈流), kinek tanítványai Uemon-dono no Shimabukuro 右衛門殿の島袋, Kunenboya no Higashi no Hijōna 九年母屋の比嘉西の東恩納,¹⁶² Higashi no Hijōna Senaha 東の恩納瀬名波, Kuwae 桑江 és mások voltak. A Fuzhou-i 福州 Annanból 安南 partra sodródott egy bizonyos kínai mester,¹⁶³ így Tomari 泊

¹⁶¹ Funakoshi 1925-ös későbbi könyvében Kojō 潮城.

¹⁶² Bár Funakoshi következetesen a 東恩納 írásjegyekre a Hijōna ひじやうんな olvasatot adja meg, ez a modern ismeretterjesztő irodalomban Higaonna ひがおんな vagy Higashionna ひがしおんな olvasattal vált ismertté.

¹⁶³ Funakoshi szó szerint azt írja, hogy a „Fuzhou-i Annanból sodródott partra egy kínai ember, aki egy bizonyos mester volt” (福州安南より漂着した支那人某大家) más forrásokban egy Fuzhou 福州 városából származó Annan 安南 nevű mester sodródott partra (Bishop 1999:

falvából Shiroma 城間, Kaneshiro 金城,¹⁶⁴ Matsumora 松茂良, Yamazato 山里, Nakazato 仲里 és mások tanultak tőle, efelől semmi kétség. Mindennek eredményeként, végül így jöttek létre a különböző stílusok, a Sakiyama-vonal 崎山の系, amelynek örököse a Shuri városából származó Tomigusuku Oyakata 豊見城親方, a Matsumura-vonal 松村の系, amelynek örököse Asato 安里, és a Shiroma-vonal 城間の系, amelynek örököse Itosu 糸洲.¹⁶⁵

A régi időkben mindezt szigorúan titokban tartották, ám Meiji 明治 34–35. évének (1901–1902) környékén, mikor az általános iskolásokat és a besorozott újonc katonákat fizikai vizsgálatoknak vetették alá, az orvosok elképedve konstatálták, hogy [az okinawaiak] milyen kiválóan fejlett fizikummal rendelkeznek; mivel pedig ez egyértelműen a „kínai kéz” (*karate* 唐手) művészetében való edzettségüknek volt betudható, így végül a tanárképző főiskolák és a középiskolák testneveléstárgyaként, [a *karate*] fokozatosan mind szélesebb körű ismertségre tett szert.

Napjainkban már szinte természetes, hogy [a *karate*] egy kiváló egészségmegőrző módszer (*kenkōhō* 健康法), ám ezen felül a szellemi nevelés módszereként (*seishin shūyōhō* 精神修養法), valamint önvédelmi technikaként (*goshinjutsu* 護身術) is rendkívül hatásos, ezt felismerve pedig világszinten nagyra becsült harcművészetté vált.

Második rész: A *karate* iskolái (*ryūgi* 流儀)

A jövőben az eljövendő korok mestereinek nevével fémjelzett, mindenféle irányzatokat fognak majd megkülönböztetni, ám valójában csak és kizárólag a Shōrei-ryū 昭靈流 és a Shōrin-ryū 昭林流 nevű két ág létezik.¹⁶⁶ A Shōrei-ryū a nagydarab, erőscsontozatú emberekhez illik, míg ezzel szemben a Shōrin-ryū a kis termetű, testi erejében gyenge, a fűzfához hasonló sovány és vékony embereknek való inkább.

Mindkettőnek megvan a maga előnye és hátránya, hiszen a Shōrei-ryū alapállásai egészen kiválóak, ám kivetnivaló hajlama, hogy a gyakorlatban hiányzik belőle a mozgékonyaság; ezzel szemben a Shōrin-ryū igen fürge mozgású, ám

67), de olyan elmélet is létezik, miszerint ez az Annan valójában Vietnám régi nevére utalhat, így onnan érkezett ez a bizonyos mester (McCarthy 2016: 130).

¹⁶⁴ Másik elterjedt olvasata: Kinjō 金城.

¹⁶⁵ Ez utóbbi két név Asato Ankō 安里安恒 és Itosu Ankō 糸洲安恒 mestereket jelöli, akik mindketten Funakoshi tanárai voltak. Itosu sokat tett a *karate* iskolai oktatásba való integrálásért, részben a Pin’an 平安 (másik néven Heian) formagyakorlatok kidolgozásával, részben pedig az okinawa prefektúrai hivatal tanulmányi részlegének benyújtott tíz pontos beadványával (erről részletesen lásd Gottner 2022a).

¹⁶⁶ Funakoshi 1925-ös későbbi könyvében: Shōrei-ryū 昭靈流 és Shōrin-ryū 少林流.

cserébe, ha [gyakorlóját] sikerül lefogni, akkor megállt a tudománya és igazsága szorult helyzetbe kerül. Éppen ezért, aki a karate művészetét gyakorolja, annak rendkívül fontos, hogy e két iskola erősségeit és gyengeségeit jól ismerje, és egyszerre tudja használni mind a kettőt.

Harmadik rész: A formagyakorlatok fajtái (*shurui* 種類)

A karate igencsak bővelkedik [a formagyakorlatok] különböző fajtáiban. Ezek közül azonban az egymáshoz hasonlókat összevonták, amelyek pedig egyhangúak voltak, azokat elfeledték, így napjainkban már nem gyakorolnak olyanira sokat. A régi mesterek kisebb számú [formában] jobban elmélyültek, ezzel szemben a mai gyakorlók [tudása] széles körű, ám ugyanakkor sekély. Jelenleg a legnépszerűbb formagyakorlatok a Pin'an 平安,¹⁶⁷ amelynek öt szintje (*godan* 五段) van, és a Naihanchi ナイハンチ,¹⁶⁸ amely három szinttel (*sandan* 三段) rendelkezik.

Vannak, amelyeknél kettő szintre bontva „nagy” (*dai* 大) és „kis” (*shō* 小) formát különböztetünk meg, ilyen a Passai パツサイ,¹⁶⁹ valamint a Kūshankū 公相君.¹⁷⁰ Ezen kívül mindegyik másik [formagyakorlat] csak egy-egy szintből áll, ezek a formák név szerint a Gojūshihō 五十四歩,¹⁷¹ Sēshan セーション,¹⁷²

¹⁶⁷ Eredetileg egy régebbi, ma már elveszett Channan チャンナン nevű formagyakorlatból ered, amelyet Itosu Ankō dolgozott át, tagolt öt részre és adta neki a Pin'an 平安 nevet (Mabuni–Nakasone 1938: 74), amely feltehetőleg a kínai *yilu ping'an* 一路平安 („békés és biztonságos utat”) kifejezésből eredhet (Bartos–Hamar 2019: 1195, 1803; Gottner 2022a: 140). Később Funakoshi a formagyakorlatot átnevezte, az eredeti írásjegyek megtartásával, azok olvasatát a szabályos *on'yomi* alapján a Heian 平安 kiejtésre cserélte (Funakoshi 1935: 34).

¹⁶⁸ További ismert nevei: Naifanchi ナイファンチ (ez egy okinawai ejtésvariánsból ered, lásd: Hidvégi 2020: 113–114), Naihoshin 内歩進, Naihanchin 内反戦 vagy Naihanchi 内躡地 (Mabuni – Nakasone 1938: 73; Lu 2015: 82; Nagamine 1998: 148). Később Funakoshi a formát átnevezte, először a (formagyakorlatban használt állás után) Kiba dachi 騎馬立 („lovaglőállítás”), majd pedig később a Tekki 鉄騎 („vaslovas”) névre (Funakoshi 1935: 35; Funakoshi 1973: 36).

¹⁶⁹ Később a formagyakorlatot írásjegyek megadásával Funakoshi átnevezte a Bassai 拔塞 („le-szakítani a reteszt”), másik népszerű fordítása a 拔砦 írásjegyek alapján a „behatolás egy erőd-be”) névre (Funakoshi 1935: 34).

¹⁷⁰ Az *Ōshima hikki* feljegyzésben említett Kōshankin 公相君 neve alapján, akinek a formagyakorlatot tulajdonítják (bővebben lásd a „A karate legendás mesterei” fejezet „Az *Ōshima hikki* feljegyzése Kūshankū mesterről” című részét). Funakoshi később a formát átnevezte a Kankū 観空 („kémlelni az eget”) névre, a formagyakorlat kezdőmozdulata alapján (Funakoshi 1935: 34).

¹⁷¹ A Gojūshihō formagyakorlat jelentése „54 lépés”. Más okinawai iskolákban ismert még Ūsēshi ウーセーション néven is (Lu 2015: 82).

¹⁷² A Sēshan formagyakorlat kínai írásjegyekkel 十三 a 13-as számot jelenti (Mabuni–Nakasone 1938: 74). A formagyakorlatot Funakoshi később átnevezte a Hangetsu 半月 („félhold”) névre, a formagyakorlat félholdat leíró kéz- és lábmozdulata után (Funakoshi 1935: 34–35).

Chintō チントウ,¹⁷³ Chintē チンテー, Jīn ジーン, Jitte ジッテ,¹⁷⁴ Jion ジオン,¹⁷⁵ Wanshū 汪輯,¹⁷⁶ Wandau ワンダウ, Rōhai ローハイ,¹⁷⁷ Jūmu ジュウム, Wandō ワンドウ, Sōchin ソーチン, Nijūshiho 二十四歩,¹⁷⁸ Sanjūroku 三十六,¹⁷⁹ Ippyaku rei hachi 一百零八,¹⁸⁰ Wankan ワンクワン,¹⁸¹ Kokan コカン, Unshu 雲手, [Sanshin 三進]¹⁸² és egyebek. Ezeknél a formagyakorlatoknál is előfordulhat, hogy két csoportra bontják, kisebb-nagyobb technikai különbségeik nyomán.

¹⁷³ Fennmaradt lehetséges írásjegyei a 鎮関 (鎮關), és 陣頭 (Nagamine 1998: 218; Weng 2015: 49). Az eredete ismeretlen, van olyan teória, amely szerint egy kínai hajótörött neve volt (bővebben lásd a „A karate legendás mesterei” fejezet „Régi mesterek Kínából: Anson, Iwā, Wai Shin Zan, Annan és mások” című részét). Funakoshi később a formagyakorlatot átnevezte a Gankaku 岩鶴 („szirtzen álló daru”) névre, mivel a formában gyakran előforduló egy lábön állás „egy szirt tetején állva az ellenfelét leső” darumadárra emlékeztet (Funakoshi 1935: 34).

¹⁷⁴ Később Funakoshi a 十手 írásjegyet adta hozzá, azt állítva, hogy aki jól elsajátítja ezt a formát, akár tíz ellenféllel is képes lesz szembe szállni (Funakoshi 1935: 34).

¹⁷⁵ Később Funakoshi a 慈恩 írásjegyet adta hozzá, mivel állítása szerint a régi híres kínai Jion-ji 慈恩寺 templomból származik a formagyakorlat (Funakoshi 1935: 35).

¹⁷⁶ A Kūshankū és a Chintō mintájára egy kínai személyről kaphatta a nevét (bővebben lásd a „A karate legendás mesterei” fejezet „Régi mesterek Kínából: Anson, Iwā, Wai Shin Zan, Annan és mások” című részét), erre azonban jelen kutatás nem talált hiteles japán forrást. Funakoshi később a formagyakorlatot átnevezte az Enpi 燕飛 („a fecskék röpte”) névre, mivel a forma mozgásvilága olyan, mint a fecske, amely röptében váltakozva, hol magasan, hol pedig alacsonyan száll az égen (Funakoshi 1935: 34).

¹⁷⁷ Fennmaradt írásjegye a 鷺牌, mivel a *katában* jellegzetes egy lábön állás egy gémmadár (ro 鷺) emlékeztet (Mabuni–Nakasone 1938: 75). A második írásjegy a *madzsong* 麻将 játékban használt „kockára” (*hai* 牌) utalhat.

¹⁷⁸ A Nijūshiho formagyakorlat jelentése „24 lépés”. Más okinawai iskolákban ismert még Nisēshi ニセシ néven is (Lu 2015: 82).

¹⁷⁹ A Sanjūroku formagyakorlat kínai írásjegyekkel 三十六 a 36-os számot jelenti. Más okinawai iskolákban ismert még Sansēru サンセール néven is (Mabuni–Nakasone 1938: 74).

¹⁸⁰ A Ippyaku rei hachi formagyakorlat kínai írásjegyekkel 一百零八 a 108-os számot jelenti, amely fontos szimbólum a buddhizmusban. Más okinawai iskolákban ismert még Sūpārinpai スーパーリンパイ és Pēchūrin 百歩連 néven is (Mabuni–Nakasone 1938: 74). Mivel Funakoshi a 零 írásjegyre megadja a *rei* れい olvasatot, így valószínűleg szabványos *on* 'yomi' olvasattal, Ippyaku rei hachi formában tervezhette azt kiolvasatni.

¹⁸¹ Fennmaradt lehetséges írásjegye a 王冠 (Nagamine 1998: 171), amely azt jelenti „a király koronája”.

¹⁸² Ez formagyakorlatként Funakoshi 1925-ös második könyvében kerül csak felsorolásra (Funakoshi 1925: 7), ám a formához kapcsolódó, Funakoshi első könyvében ábrával is megjelölt Sanshin-dachi 三進立 alapállás (Funakoshi 1922: 34) alapján valószínűleg a más okinawai iskolákban Sanchin 三戦 néven ismert formagyakorlatról lehet szó.

Negyedik rész: A karate fokozatrendszere (kaikyū 階級)

Mivel a karate művészetében nem lehet a jūdō 柔道 vagy kendō 剣道 sporthoz hasonló versenyküzdelmet (shiai 試合) gyakorolni, így egészen idáig fokozatrendszerrel sem rendelkezett. Ez azért van, mert maga a karate egy kemény módszer, amelyben akár csak egyetlen gyenge pont (kyūsho 急所) eltalálása is azonnal halálos sérülést okozhat. Ugyanígy a kardvívásban (kenjutsu 剣術) is, az ősi időkben csak formagyakorlatokat (kata 型) tanítottak, hiszen bármiféle versenyküzdelemben, használjanak éles kardot (shinken 真剣) vagy akár csak fakardot (bokken 木剣), a küzdőfelek az életüket tették kockára. Azóta persze, mivel ma már tudnak olyan eszközöket használni, mint amilyen a sisak (men 面) és az alkarvédő (kote 小手), a kendō éle is valamelyest csorbult ugyan, így viszont már a pusztá harcművészettől (bujutsu 武術), valamivel közelebb jutott a testedzéshez (undō 運動).

A mi karate művészetünkben is, ahogy annak kutatása lassú léptekkel, de minduntalan halad előre, ha olyan irányba haladunk, hogy védőfelszereléseket (bōgu 防具) használunk, és a kyūsho-pontok támadását betiltjuk, úgy akár a felszereléstől, ruházattól függően még az sem kizárt, hogy a jūdō és kendō sportokhoz hasonló fokozatrendszer kerüljön bevezetésre. Mi több, úgy gondolom, hogy elkerülhetetlenül is ide fogunk eljutni a fejlődésben. Az igazat megvallva, a jelen állapotot tekintve, szó sincs arról, hogy a formagyakorlatok bemutatásánál ne tudnánk a mozdulatok kivitelezésének és értelmezésének megvitatásán alapuló pontrendszert kialakítani.

Egészen idáig, csupán a mester tekintélyes szava, valamint a gyakorlással eltöltött évek voltak többé-kevésbé a döntő tényezők egy gyakorló tudásának nyilvános megítélésében, amely éppen ezért, mint értékelési alap, bizony rendkívül gyenge lábakon áll.